

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI VAZIRLIGI**

SAMARQAND QISHLOQ XO'JALIK INSTITUTI

**Veterinariya, zootexniya va qorako'lchilik fakulteti
5440100– Veterinariya ta'lim yo'nalishi**

OSPANOV OYXO'JA BAXTIYOR O'G'LINING

BITIRUV MALAKAVIY ISHI

**Mavzu:“ Hayvonlarning o'sish va rivojlanishida oziqaviy
antibiotiklardan foydalanish”**

(Referativ ish)

Ilmiy rahbarlar, dotsentlar

Haydarov Q.H.

Farmonov N.O.

**Veterinariya, zootexniya va
qorako'lchilik fakulteti
dekani, dotsent _____
N.O.Farmanov
«____» _____ 2012 yil**

**“Yaylov chorvachiligi va hayvonlarni
oziqlantirish texnologiyasi” kafedrasi
mudiri, dotsent v.b. _____ Yaxyayev B.S.
«____» _____ 2012 yil
№ _____ - sonli yig'ilish bayoni**

SAMARQAND – 2012

MUNDARIJA

bet

Kirish _____	3
1.1. Mavzuning dolzarbligi va amaliy ahamiyati _____	13
II. Илмий adabiyotlar tahlili va o'rganilganlik darajasi _____	14
2.1. Ozuqalar tarkibidagi organik va anorganik moddalarning fizologik ahamiyati _____	14
III. Mavzuning yechimi va matnda yoritilishi _____	27
3.1. Antibiotiklarning parrandachilikda qo'llanilishi _____	38
3.2. Chuchqalarni oziqlantirishda antibiotiklar qo'llanilishi _____	40
IV. Veterinariya ishini tashkil qilish _____	47
V. Ekologik muammolarning yoritilishi va hayot faoliyati xavfsizligi _____	50
VI. Xulosa va takliflar _____	53
VII. Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati _____	54

KIRISH

Respublikamizda olib borilayotgan barcha ishlar mamlakatning tinchligini ta'minlashda va halqimizning, turli xil kunlik is'timol mahsulotlariga bo'lgan talabini qondirishga qaratilgandir.

Ana shu istemol mahsulotlar ichida inson organizimi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgani chorvachilik maxmulotlaridir.

Ma'lumki respublikamiz mustaqilligining boshlang'ich yillarida chorva mollariga bo'lgan e'tibor ma'lum darajada susaygan edi. Natijada mollarning bosh soni kamayib, olinadigan mahsulot miqdori ham talab darajasida bo'lmay qoldi. Ozuqa bazasi nochor holatga tushdi, naslchilik ishlariga ham bo'lgan e'tibor susayib, halqimzning go'sht, sut va tuxum mahsulotlariga bo'lgan talabi yetarli darajada qondirilmadi. Yuqoridagi yo'l qo'yilgan kamchiliklarga barxam berish borasida respublikamiz prezidenti va hukumatimiz tomonidan chorvachilikni rivojlantirishga qaratilgan qator qarorlar qabul qilindi. Bu qarorlar ichida prezidentimiz tomonidan 2006 yil mart oyidagi 308 va 2008 – yilning 21- apreldagi RQ – 842 qarori ya'ni “Shaxsiy yordamchi dehqon va fermer xo'jaliklarida chorva mollarni ko'paytirishni, rivojlantirishni kuchaytirish hamda chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqishni kengaytirish borasidagi qo'shimcha chora –tadbirlar to'g'risidagi” qarori muhim ahamiyatga ega.

Chorva mollarini sotib olish uchun tijorat banklari mexnat va aholini ijtimoiy – muhofaza vazirligi, bandlikga ko'maklashish jamg'armasi tomonidan minglab oilaga ijtimoiy kreden ajratildi. Bu borada kam ta'minlangan oilalarni bepo'l sigir berish yo'li bilan qullab – quvvatlashga alohida e'tibor qaratmoqda.

Chorvachilik sohasida xizmat ko'rsatgan infera tuzilma tarmoqlari ham jadal rivojlanmoqda. Nasllik ishini tubdan yaxshilash soxasiga Respublika “O'zsa'noatchilik” korxonasi ishlab chiqarish quvvatini modenerzeasiya qilish servis punkitlari keng tarmoqlarini tashkil etish bilan chorva mollarini

su'niy o'rchitish bo'yicha o'z bozorini yuritish urchitishda ishlatiladigan texnikalar va veterinar mutaxassislarni tayyorlash va malakasini oshirish bo'yicha muntazam ko'rsalar ishlab kelmoqda.

Ozuqa bazasini yanada mustahkamlash, chorva mollarini parvarishlash bilan shug'illanadigan axoli va fermerlarning yuqori sifatli ozuqa –omuxta yem shrot va shluxalardan keng foydalanishni ta'minlash ham chorvachilik soxasining asosiy vazifasi xisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prizidenti I.A.Karimovning 2012 yilda mamlakatimizni ijtimoiy – iqtisodiy rivojlantirish yo'ruqlari va 2013 yilga muljallangan eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasi:

2012 yilning olti oylik yakunlarini baholaganda avvalambor mamlakatimiz ivqtisodiyotining yuqori barqaror o'sish suratlari va makroiqtisodiy o'sish suratlari va makroiqtisodiy barqarorlikni saqlab qolayotganini ko'rsatgan.

Yurtimizda yalpi ichki muhitning o'sish surati 2011 yilda 9 %, 2012 yilda 8,1 %, 2012 yilda 85 % ni tashkil etgan.

Bu dunyodagi eng yuqori ko'rsatgichlardan biri ekanligi tan olingan. Keyingi 10 yilda ya'ni 2000 yilga nisbatan mamlakatimizda yalpi ichki mahsulot qarib 2 barobar oshgan, aholi jon boshiga nisbutun baholaganda esa 17 barobar oshgan.

Iqtisodiyotimizda 2010 yilda yuqori o'sish suratlari ta'minlanib aholining real davomatlari 123,5 % ga oshgan. O'tgan yilgi infalya darajasi ya'ni 2009 yilga 7,4 % o'ringa 7,3 % ni tashkil etgan.

Agar 10 yil oldin ya'ni 2000 yilda mamlakatimiz yalpi ichki munosabatda sanoatning ulishi 14,2 % ni tashkil etgan xizmat ko'rsatish bo'yicha bu raqam 31 % dan 49 % ga oshgan.

Qishloq xo'jaligining ulushi 30,1 % dan 17, 5 % ga tushgan. Shunga alohida e'tibor berish kerakki qishloq xo'jaligining yalpi ichki mahsulotdagmi

ulushi kamayib borayotgan bir sharoitda mahsulot yetishtirish yuqori suratlarda bilan ko'paygan. 2010 yilda qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish 2009 yilga nisbatan 6,8 % ga, 2000 yilga nisbatan 1,8 barobar oshgan.

Qishloq xo'jaligini isloh qilish fermer xo'jaliklariga berkitilgan. Yer uchaskalarini optimallashtirish paxta va g'allaning xarid navlarini oshirish bo'yicha amalga oshirilayotgan izchil ishlar natijasida iqtisodiyotimizning qaror sharoitida tarkibiy sifat o'zgarishlar yuz bergan.

Paxta va g'alla havo sitratigik muhim qishloq xo'jalik ekinlari bilan bir qatorda meva sabzavotchilik, chorvachilik, parrandachilik va baliqchilikning ham ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada o'rgangan. Qayta ishlash tarmoqlari ichki bozorning sut, go'sht qurutishga, sabzoat eng muhim oziq – ovqat hamda qishloq xo'jalik mahsulotlari bilan yanada ko'proq to'ldirish uchun mustahkam xom ashyo borasida yoritilgan.

Shuni tan olish kerakki chorvachilik, g'allachilik, soxasida ilg'or mamlakatlar tajribasini o'rganish va uni amalda qo'llash bizning iqlim sharoitimizda juda muxim ahamiyatga ega, zamonda sug'orish tizimlari va energiyani tejaydigan texnologiyalardan foydalanishga yetarlicha e'tibor berilmagan. Masalan: chorvachilik sharoitini oladigan bo'lsak bu borada ishga solinmagan katta imkoniyatlar mavjudligini takidlash o'rinlidir.

Taqqoslash uchun qo'yidagi bir misolni keltiraylik: Daniya va Janubiy Koreada sut sog'ib olish bo'yicha ko'rsatgich 8-9,5 ming kg, Vengriya, Germaniya va Gollandiyada 6-7 ming kg ni tashkil etayotgan bir paytda bizda keyingi 5 yilda bu raqam 1,7 ming kg darajada saqlanib qolgan.

Bu o'rinda faqat ko'p o'ziga xos iqlim sharoitlari bilan emas, balki eng zamonaviy texnologiyalarni urganish va ularda joriy etish bilan o'ta jiddiy o'ugullanish, seleksiyani, seleksiya ishlarini takomillashtirishni va qishloq xo'jaligini ishlab chiqarishning mahsulotlarini oshirish bu yerga aniq chora tadbirlar kompleksini ishlash chiqishi zarur.

Respublikamizda chorvachilik sohasining rivojlanishiga berilayotgan e'tiborning yuqori darajada ekanligini hozirgi davrdagi mavjud mollar sonining oshishi va ishlab chiqarilayotgan mahsulot miqdorining yil sayin ijobiy tamonga o'zgarishi qo'ydagi ma'lumotlarda o'z isbotini topgan.

Respublikamizda barcha toifa xo'jaliklarda qoramollar soni 2011 yilga nisbatan 6,0 % oshgan yoki 2012 yilda 9642,5 boshini tashkil etgan. Ma'lumki takroriy ishlab chiqarishni ta'minlashda ona sigirlar salmog'i muhim rol o'ynaydi bu ko'rsatgich 3 % ga oshgan, 2012 yilda 3878,2 boshni tashkil etgan qo'y echkilar soni 2011 yilda 15340,5 boshni tashkil etgan bo'lsa 2012 yilda 3878,2 boshni tashkil etgan.

Qo'y echkilar soni 2011 yilda 15340,5 boshni tashkil etgan bo'lsa 2012 yilda 5,5 % oshib 16187,1 boshni jumladan qorako'l qo'ylar soni 2012 yil 6210,3 boshni yoki o'sish sur'ati 5,4 % tashkil etgan. Chuchqalar soni boshqa turdagi hayvonlarga nisbatan 2012 yilda 3 % ga kamaygan 968002 boshni tashkil etgan, otlar soni 2011 yilga nisbatan 4,2 % oshib 195192 boshni, tuyalar 4,2 % ga oshib 2012 yilda 18525 boshni tashkil etgan.

Keyingi yillarda ayniqsa huqumatimiz tamonidan parrandachilik, asalarichilik va baliqchilikga jiddiy e'tibor bermoqda, bu sohalar chorvachilikni boshqa sohalariga nisbatan tez rivojlanuvchi soha hisoblanib bugungi kunda parrandalar soni 2012 yilda 42731,2 boshni yoki 2011 yilga nisbatan 13,2 % oshgan, tuxum beruvchi tovuqlar 11,1 % ga bosh soni esa 22466,8 boshni, asalarilar oilasining o'sish sur'ati 24,5 % ni, oila soni 238607 ga yetgan.

Respublikamizda mollarning bosh sonining oshishi bilan bir qatorda chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish ham sezilarlik darajada ijobiy tamonga o'zgardi. 2011 yilda barcha toifa xo'jaliklarda ishlab chiqarilgan go'sht miqdori 2010 yilga nisbatan 7 % ga oshib 2011 yilda jami 1564198 tirik vaznga yetdi. Sut ishlab chiqarish 9,7 % yoki 6766219 tonnani tashkil etdi. Tuxum 2010 yilda 3058848 ming dona ishlab chiqarilgan bo'lsa 2011 yilda 3441725 ming donani tashkil etdi yoki o'sish sur'ati 112,% tashkil etgan.

Qo'y va echkilardan olinadigan jun miqdori 8,2 % oshdi va umumiy miqdori 28867 tonnani, qorako'l teri ishlab chiqarish 9,3 % ga oshgan va 2011 yilda 1022336 donani, asal ishlab chiqarish 2011 yilda 3786,1 tonnani tashkil etib o'sish sur'ati 19,4 % ga, ovlangan baliq miqdori 2011 yilda 16882,1 tonnani o'sish sur'ati esa 6,7 %, pilla xom ashyosi yetishtirishda esa ayrim kamchiliklarga yo'l qo'yilganligiga hisobiga esa aksincha 2011 yilda 2010 yilga nisbatan 2,9 % ga kam yetishtirildi.

Yuqoridagi raqamlardan ko'rinib turibdiki Respublikamizda chorva mollarining bosh sonining oshishi bilan bir qatorda mahsulot ishlab chiqarish ham ortib borgan. Bu esa halqimizning chorva mahsulotlariga sanoatning ayrim turdagi xomashyosiga bo'lgan talabni qondirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Respublikamizda chorvachilik soxasida amalga oshirilayotgan islohatlar natijasida chorva mollari bosh sonini kupaytirish va mahsulot ishlab chikarish imkoniyatlarni oshirish borasida ijobiy natijalarga erishildi. Bu ildagi raqamlarda yakkol namoyon bo'ladi, boshqa joyda xo'jaliklarda koramollar bosh soni 1991 yildan nisbatan 2010 yilni xolatiga ko'ra 1,7 martaga shu jumladan sigirlar bosh soni 1,7 martaga, qo'y va echkilar bosh soni 1,4 maratga, otlar bosh soni 1,6 martaga, boshqa parrandalar 1,2 ga kupayishi erishiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy ishlar kuch-qudrat manbaidir.

Bugun biz tarixiy bir davrda – xalqimiz o'z oldiga ulug' va ezgu maksadlar qo'yib, tinch, osoyishta, xayot kechirayotgan, avallambor o'z kuchi va imkoniyatlariga tayanib demokratik davlat va jamiyat kurash yulida ulkan natitjalarni qulga kechitayotgan bir zamonda yashamoqdamiz.

Biz halqimiz xech kimdan xam qolmasligi, farzanlarimizning bizdan barcha kuchli, bilimli, dono va albatta baxtli bo'lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar usayotgan bu borada ma'naviy masala tarbiyasi

xech shubxasiz bekiyosh jamiyat kuch etadi. Agar biz bu masalani xushyorlik va sezgirligimizni yuqotish bu o'ta muhim ishni o'z holiga o'zbilarmonlikga tashlab qo'yadigan bo'lsak muqaddiy qadriyatlarimizga yug'irilgan va ulardan qo'yilgan majburiyatlarimizni tarixiy xotiralarimizdan ajralib oxir-oqibatda o'zimiz umumbashariy taraqqiyot yo'lidan chetga chiqib qolishimiz mumkin degan edi.; Prezidentimiz I.A.Karimov.

O'tgan davrda eski iturmushdan oxir meros bo'lib qolgan ana shunday iltifotlarga, el-yurtimizga shqisman tanish va milliy ma'daniyatimizni mensimaslik holatlariga barham berish, ko'xna qadriyatlarimiz, dinu-diyonatimizngi qayta tiklash, xayotimizda tarixiy xolatni qaror topishi yangi jamiyat qurush yo'lida manaviy yuksalishi o'z olamimizga qo'ygan oliyjanob maqsadlarga yetishishda hal qiluvchi mezon deb qarash va shu asosda ish olib borish biz uchun doimo ustivor g'oya bo'lib kelgan va bugun ham e'tiborimiz markazida turishi lozim.

Shuni mamnuniyat bilan qayt ezgu jurat va e'tibor halqimizning qon-qoniga vujud – vujudiga singib ketgan. Uning tabiatiga xos bo'lgan yuksak ma'daniyat, necha asrlar necha balo qazolardan tufon va buronlardan sog' – omon olib kelmoqda. Hyech qanday bosqich va ilatga qaratilgan, hyech qanday murakkab va og'ir sharoitda ham og'ta bobolarimiz o'zlarini yutug'imizdan, ma'naviy hayot mezonlari, odob – ahloq qoidalariga amal qilish, komillik sari, intilib yashagan, bugun ham bizning barchamizga ibrat bo'lib-kuch quvvat bo'lib kelmoqda.

Ma'lumki har bir halqning va millatning turmushlari tinch – totuv ma'naviy qadriyatlarni o'z-o'zidan ko'p joyda saqlanib qolmoqda.

Biz odatda ma'naviyat haqida uning mamlakatimiz hayotidagi o'rni va ahamiyati haqida ko'p gapiramiz. Ma'naviyatni mantiqiy shunday tarbiyalash mumkin. Ma'naviyat insonni ruxan poklash, qalban o'yg'onishga chorlaydigan odamning ichki dunyomizni irodamizni baquvvat imon-e'tiqotni butun

qiladigan vijdonni uyg'otadigan beqiyos kuch u barcha qadiriyaatning mezonidir.

“Ma'naviyat” tushunchasi jamiyat hayotidagi g'oyaviy majburiy, ma'naviy – ma'daniy diniy va ahloqiy qoidalarni o'zida to'la mujasam etadi.

Ma'naviyatning negizi, ma'no – mazmunini asosiy xususiyatlar birinchi galda insonning ruhan poklashi va qalban uyg'onishiga chorlaydi shu haqida gapirar ekanmiz biz bularga alohida e'tibor berishimiz lozim.

Albatta bu dunyoda halol va pok yurishni o'zi uchun hayotiy etiqod, oliy maqsad deb biladigan odamlar ko'pchilikni tashkil etadi.

Aynan ana shunday insonlar va ularning ezgu ishlari tarki va yorug' olamlda ma'naviyat hamisha barqaror bo'lib keladi.

Hammamizga ma'lumki muqaddas kitobimiz va qadiriyaatimiz, buyuk mutafakkir olimlarimiz merosi bizni doimo halol va mehnat bilan yurishga mardlik saxovat va kamtarlikga chaqiradi. Lekin shu bilan birga hayotda bu kabi dunyolarga amal qilishga intiladigan odam ko'pincha turli qiyinchiliklar hatto azo-uqubatlarga duch kelishini ko'zatish qiyin emas. Tan olish kerakki yuksak ma'naviy tushunchalar yurishga harakat qiladigan odamni bugun ham ko'p mashaqatlarni og'ir sinov va muammolarni yechib o'tishga to'g'ri keladi.

Shu bois ma'naviyat haqida fikr yuritar ekanmiz bu masalani va chuqur taxlil etishimiz uning faqat o'rganishga maqul ijobiy tomonlari bilan cheklanib qolmasdan ana shunday murakkab jihatlarini nazardan chetda qoldirmasligimiz lozim.

Lunda qilib aytganda bu o'rinda gap bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan bir-birini inkor qiladigan ikki xil hayotiy qarash haqida bormoqda.

Inson ma'naviy olamining yuksalishi bilan bog'liq bo'lgan turli xolatlar haqida ko'p gapirish mumkin. Lekin muxtasur qilib aytganda allohning o'zi bizga bo'lgan komil inson bo'lishihollari va adolat bilan xiyonat kechirish kabi oliyjanob ishlarning ma'no – mazmuni chuqur anglash balki uni shunday xususiyatlarga ega bo'lish ularga amal qilish va qarib yashash odatlarimizning

ma'naviy saloxiyatini belgilab boradigan asosiy mezon deyish hych qanday hatto bo'lmaydi. O'ylaymanki bunday xulosani insoniyat o'zi ongli hayoti davomida hatto orzu qilib intilib kelgan yuksak ma'naviy udumlarning shunday qabul qilish o'rirlidir.

Ma'naviyat odamning ichki dunyosi va irodasini baquvvat qiladigan imon-e'tiqodni butun qilishda yorqin namoyon bo'ladi.

Ma'naviyatning yana muhim xususiyatlaridan biri vijdon pokligi. Asrlar osha zamonlar osha inson ma'naviyatining tushunish ustunlaridan biri bo'lib kelmoqda. Jamiyat hayotida adolat va haqiqat mehr- oqibat insoniy diyonat kabi tushunchalarni qaror topishida aynan mana shu omilning o'rni beqiyosdir. Vujdoni uyg'oq odam yon atirofda bo'layotgan voqiyelarga yordam va ko'makga muhtoj insonlarning muammolariga adolatning topishga befarq qaray olmaydi. Ayniqsa el-yurt ma'naviyatiga zarar yetkazgan yovuz zararkunandalarga hych qachon chetdan jim qarab tura olmaydi o'z yurti va halqiga nisbatan xiyonat va sotqinlikni hych qachon qabul qila olmaydi.

Bunday holatni ko'rganda vijdoni qiynaladi doimo yonib kuyib yashaydi, yovuz hatti – harakat uchun xech qachon chetdan jim qolib tura olmaydi o'z halqi va yurtiga xiyonat va sotqinlikni xech qachon qabul qilmaydi. Bunday holatlarni ko'rganda vijdoni qabul qila olmaydi, qiynaladi doimo yonib kuyib yashaydi, qanday qilib bo'lmasin ularni bartaraf etishga intiladi. Kerak bo'lsa bu yo'lda hatto jonini ham fido qiladi.

Ma'naviyat insonni qon-qoni suyak-suyagiga yillar davomida ona suti oila tarbiyasi ajdodlar ugiti qayta tug'ilishi bu hayotning bazida achchiq, bazida quvonchli saboqlar, bilan singib boradi. Ayniqsa tabiatga odamlarga yaqinlik doimo yaxshilik halol mexnat qilish, dunyoning tengsiz ne'matlaridan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq hisoblanadi.

**Jahon moliyaviy inqirozining O'zbekistonga iqtisodiyotga ta'siri
hamda uning oqibatlarini oldini olish va yuumushlarga asos bo'lgan
omillar.**

Bugungi kunning eng muhim dolzarb muamulasi – bu 2008 yilda boshlangan jahon moliyaviy inqirozi, uning salbiy oqibatlari yuzaga kelayotgan izlayotgan chiqish yo'llarini izlashdan iborat.

Jahon moliyaviy inqirozining biror bir mohiyatiga tayyor, undan ko'rilayotgan zararlarning darajasi va ko'lamini birinchi navbatda shu davlatning moliyaviy-iqtisodiy butun turmushning nechog'lik barqaror va ishonchli ekanligi ularning mamlakatimiz kuchli ekanligiga bog'liq.

O'zbekistonda qabul qilingan o'ziga xos islohat va modenerasiya modim orqali biz o'z oldimizga uzoq va davomiy milliy ma'naviyatlarimizni amalga o'rganish vazifasini qo'yar ekanmiz eng avvalo shok teripiyasi deb atalagn uniyellarni bizga chetdan kirib joriy qilinishga qaratilgan urinishlardan bozor iqtisodiyoti o'zini-o'zi tartibga soladi degan o'ta va aldamchi tashvishlardan vos kechaylik.

Ma'muriy buyruq buzurlik tizmidan bosqichning bozor tizmiga o'tish jarayonida takroriy yondashuv “Yangi uy qurmasdan, eskisini buzmaag” degan hayotiy tamoilga tayangan holda isbotlarni izchil va bosqichma – bosqich amalga oshirish yo'lini tanlaylik.

Eng muhimi parokandalik va beboshlik turiga tushib qolmaslik uchun o'tish davrida aynan davlat bosh islohatchi siyosatini o'z zimmasiga olish zarurligini biz ongimizga aniq belgilab olaylik.

Tijorat banklarimizning tashui majburiyatlari bo'yicha to'lovlarning holati va hajmi muddoasi bo'yicha so'z yuritganda hych qanday xovotirga o'rin yo'q. Bu ham respublikamiz bank tizmi jahon moliyaviy inqirozining sa'lbiy ta'siri. Bu oqibatlardan ishonchli turda ximoyalangani ko'rsatiladi.

I.A.Karimov «O'zbekiston mustakillikga erishish ostonasida» nomli asarida yoshlarni ilm - fan imkoniyatlaridan kengroq foydalanishga e'tiborni qaratgan.

Respublikamizdagi tub islohatlar, dunyodagi istiqbolli yalpi o'zgarishlar sharoitida o'tmoqda. Bu esa ruy berayotgan jarayonlar va xodisalarning ruxi, moxiyati va kelajagini ilmiy idrok etishning juda zarurligini ta'kidladi.

Respublikamizda barcha dolzarb muammolarni xal etishda ilm-fan o'zining salmoqli hissasini qo'shishi kerak.

Hozir Respublikamizda har qachongidan ham kura ilgari ketishi, o'sishi. Yangi sifat boskichiga kutarilishi juda zarur. Buning uchun avvalo ilm-fandan, texnikada ham, texnologiyada ham, ishlab chiqarishni tashkil etishda ham shitob bilan ishlash, shunga yarasha odamlar ongida, dunyo qarashida ham o'zgarishlar bo'lishi kerak.

O'zbekiston fani salmoqli kuch – quvvatga ega.

Hozir Respublikamizda 185 ta ilmiy tadqiqot muassasasi, konstruktorklik buyurolari va ilmiy ishlab chiqarish birlashmalari bor.

Ilm fan sohasida, jumladan o'quv yurtarida 17 mingdan ko'prok fan doktorlari va fan nomzodlari xizmat qilishmoqda.

Shu katta imkoniyatlardan tug'ri foydalanish, kuchlarni samarali tarzda joy-joyiga qo'yish, fundamintal tadqiqotlar bilan amaliy tadqiqotlar o'rtasida eng maqbul mutonosiblikni ta'minlash zarur.

Bugungi ilm fandan nimalarni kutamiz, bizning fikrimizcha uning kuch-g'ayratini qaysi yo'nalishda jamlash kerak bo'ladi.

Ruy rost aytadigan bo'lsak Respublikaning fundamental fani ham fan – texnika tarqaiyotining qudratligiga aynalishiga anchagina bor, fan ishlab chiqarishda inqilobiy o'zgarishlar yasaydigan yechimlarni amalga oshirgani yo'q. Fan –texnika tarqaiyotiga ketadigan harajatlar hamisha o'sib borayotganiga qkaramay, halq ho'jaligida jiddiy texnologiya siljishlariga erishgani yo'q endilikda ilm-fan yangi yo'llar ochishi sifat jihatidan yangi

texnologiyalarni jadallik bilan yaratishi, jamiyatni jadallik bilan yaratish, jamiyatni yangi holatga o'tishini ta'minlashi arur, ilmiy tadqiqot muassasalar ilmiy izlanishlari Respublika hal etayotgan muammolarni bir qadar aks ettirishi lozimligini ta'kidlab o'tishini hohlardim.

Ijodiy izlanishlarni natijalarini qamrab olgan fanlar akademiyasi olimlarining asarlari respublika taraqqiyoti istiqbolini belgilaydigan kelajakdagi hisob-kitoblar va siyosatning poydevori bo'lishi darkor.

Fanni malakali kadrlar bilan ta'minlash hodimlarini professional bilimdonligi darajasini oshirish, ularni qobiliyatlarini ruyobga chiqarish uchun barcha sharoitlarni yaratish ilmiy jarayonni jadallashtirishning asosiy omilidir.

I.A.Karimov O'zbekiston mustakillikka erishish ostonasida Tosh. «O'zbekiston» 2011 y.

1.1. Mavzuning ilmiy – amaliy ahamiyati

Halqimizning chorvachilik mahsulotlariga bo'lgan talabini, sanoatning chorvachilik xom ashyosiga bo'lgan talabini qondirishda mollarning bosh sonining ko'paytirish maxsuldorligini oshirish dolzarb masalalardan biridir. Ushbu masalalarni yechimini topish uchun chorvaga aloqador barcha kishilarning jumladan olimlar ham bu masalani yechimini topishning turli variantlarida turli izlanishlar olib borganlar. Ana shunday izlanishlar va imkoniyatlardan biri chorvachilikda antibiotiklarni qo'llash va ularni ta'sirini o'rganishga qaratilgandir.

Ko'pgina olimlar turli xildagi antibiotiklarni ozuqalarga qo'shib berganda organizimda to'g'ridan- to'g'ri ta'sirini o'rgangan bo'lsa ayrimlari go'sht mahsulotiga, tuxumga, qonga bo'lgan ta'sirini o'rgangan.

Hayvonlar rasioniga antibiotiklarni kiritishdan asosiy maqsad ularni o'sishiga mahsuldorligiga va boshqa ko'pgina ko'rsatgichlariga ijobiy yoki salbiy ta'sirini o'rganishdan iboratdir. Adabiyotdagi ma'lumotlarda ham bir necha variantlarda ozuqalarga qo'shilgan ularni natijasiga erishilganligi ko'zatilgan.

II. ILMİY ADABIYOTLAR TAHLILI VA O'RGANILGANLIK DARAJASI

2.1. Ozuqalar tarkibidagi organik va anorganik moddalarning fizologik ahamiyati.

Barcha turdagi ozuqalar tarkibi suv va quruq moddadan tashkil topadi. Oziqalarning energitik to'yimlilikini uning quruq moddasi belgilaydi.

Quruq modda tarkibiga kiruvchi moddalar organizmning turli to'qma va xo'jayralarining shakillanishida zaxira moddalarning shakillanishida ayrim turdagi hayvonlarning biologik xususiyatlarini qondirishga xizmat qiladi. Quruq modda tarkibiga protein, yog' uglevodlar, biologik aktiv moddalar va mineral moddalar kiradi va ularning har biri organizmda ko'plab funksiyalarning bajarilishida ishtirok etadi. Ozuqa tarkibining energitik tuyimlilikini quruq moddalar belgilasada oziqa tansi ham hayvon organizimi ham suvsiz tiriklikni saqlash mumkin emas.

Ozuqa tarkibida qisman suv va azad va qisman kolland bo'ladi. Oziqalar tarkibida suv 5-95 % gacha bo'ladi.

Oziqa tarkibida suv qancha ko'p bo'lsa uning to'yimliliigi shuncha past bo'ladi, hazmlanishi yuqori bo'ladi. Hayvon organizmida suv tana og'irligining qarib 50 % tashkil etadi. Yosh hayvonlar tanasida suv 80 % katta yoshdagilarda esa 50-60 % gacha bo'ladi. Burdoqiga boqilayotgan hayvonlarda suv miqdori 40-45 % gacha kamayadi. Qo'y va chuchqa organizmida qoramolnikiga nisbatan suv kamroq bo'ladi.

Suv transport funksiyasini bajaradi organizmni to'yimlik moddalar bilan ta'minlaydi. Qonning 90-92 % sulakning 99,5 %, oshqozon va ichak shiralarining 97 %, organizm uchun kerakli bo'lgan ishlatilgan turli xilda moddalar siydik orqali chiqariladi. Siydikning 97 % sigir sutining 87 % suv tashkil etadi.

Oziqa tarkibidagi suv miqdori oziqaga texnologik ishlov berishda muhim ahamiyatga ega (siloslash, granula, briket, tashish saqlash va h.k).

Hayvonlarning suvga bo'lgan talabi qisman oziqa tarkibidagi suv orqali qondiriladi. Suvga bo'lgan talab hayvon turiga, fizologik farqiga ham bog'liq. Chuchqalar 1 kg quruq modda hisobiga 7-8 kg suv istemol qilsa, qoarmollar 4-7 kg, qo'y, echki 2-3 kg tovuqlar 1,0 -1,5 kg istemol qiladi.

Hayvonlarning suvga bo'lgan talabi tashqi muhitharoratiga ham bog'liq bo'ladi. M.qoramollar 1 kg quruq modda hisobiga 4 °S da 3 kg suv istemol qilsa 26-27 °S da -5,2 kg 32 °S da esa -7,3 kg suv talab qiladi. Hayvonlarning turli hildagi mineral moddalarga bo'lgan talabini qondiruvchi yagona manba oziqa hisoblanadi. Mineral moddalar energiya bermasa o'simlik tanasida ham hayvon organizmida o'ta muxim funksiyalarni bajaradi. Mineral moddalar oziqa tarkibida turli xil brikmalar shaklida bo'ladi. Mineral moddalar salmog'i oziqa tarkibida 5 % atirofda bo'ladi, shurlangan yerlardagi oziqalarda 10-12 % gacha bo'lishi mumkin. oziqalarda mineral moddalarning turlari miqdori ham turlicha.

Masalan, dag'al oziqalar kalsiyni ko'p saqlasa, konsentratlar fosforni ko'p saqlaydi. Dukkaklilar tarkibida kalsiy boshhoqlilarga nisbatan ko'p saqlaydi.

Hayvonlar tanasida ham oziqalar tarkibidagi mineral moddalar mavjud bo'lib faqat ularning miqdoriy nisbati har xil bo'ladi. Hayvon tanasida kaliy va natriy kam bo'lib, kalsiy bilan fosfor ko'p bo'ladi. Hayvon tana kulining 50 % kalsiy va fosfor tashkil etsa, o'simliklarda bu ko'rsatgich 13 % tashkil etadi.

Organizm uchun zaruriy mineral moddalarni hammasi uchun ma'lum miqdorda organik moddalar tomonidan beriladigan energiya talab qilinadi.

Organik moddalr azotli (protein) va azotsiz (xom yog', xom kletchatka va azotsiz ekstrativ moddalar) moddalardan tashkil topgan. Oziqa tarkibidagi protein oqsillardan va amid guruhdan tashkil topgan.

Oqsillar hayvonlarni oziqlantirishda o'ta muhim rol o'ynaydi. Barcha hayotiy jarayonlar oqsil almashinuvi bilan bog'liq bo'lib, barcha organ va

to'qmalar, garmonlar, fermentlar, jun tolalari, parlar va boshqa ko'pgina mahsulotlar tarkibiga kiradi.

Oziqalar tarkibida oqsillar 3-90 % gacha bo'lishi mumkin. o'simliklardan olinadigan oziqalarda kunjara (30-40 %), dukkakililar doni (25-30 %), dukkakililar pichani (12-15 %), kamiyoq miqdorda boshloqlilar donida (8-12 %), boshloqlilar samonida (4-6 %), ayniqsa oqsilga hayvonlardan olingan go'sht uni va quritilgan qon uni (70-90 %) oqsilga boy bo'ladi.

Oqsil asosan aminokislotalardan tashkil topadi va aminokislotalarning hayvon organizimidagi roli bir xil bo'lmaydi. Oqsillarning to'liqqiyamatlik darajasi uning tarkibida saqlanadigan o'rinalmashmaydigan aminokislotalarga bog'liq bo'ladi.

Xom protein tarkibida o'simlik oziqalarida azot oqsilsiz moddalar ham mavjud, ular organik va anorganik birikma shaklida uchraydi. Amidlar tarkibi erkin aminokislotalardan amoniy gazlari nitrat va nitritlardan tashkil topadi. Amidlarni barcha turdagi hayvonlar ham yaxshi hazm qilavermaydi, kovshovchilar yaxshi hazm qiladi, cho'chqa va parrandalar yaxshi hazm qilmaydi.

O'simliklardan olinadigan oziqalarda azotsiz ekstrativ moddalar organik moddalarning ko'pchilik qismini tashkil etadi. Azotsiz ekstrativ moddalarning asosiy fizologik funksiyasi almashinuv jarayonida energiya bilan ta'minlash va yog' hosil bo'lishi uchun qurilish (plastik) materialni yetkazib berishdir.

Yog'lar uch atomli gliseridlar to'yingan va to'yinmagan yog' kislotalardan tashkil topgan asosiy energiya manbai hisoblanadi. Boshqa turdagi organik moddalarga nisbatan 2,25 marotaba energiyani ko'p beradi.

Oziqalar tarkibida yog'ning saqlanish darajasi har xil o'simlikning doni va urug'ida, bargi va poyasiga nisbatan yog' ko'p bo'ladi.

Ildiz va tuganak mevaliklarda yog' deyarlik yo'q (0,1 %) bug'doy va javdar donida 1,2 %, makkajo'xori va sulida 5-6 %, juda ko'p miqdorda yog', yog' beruvchi o'simliklar urug'ida (kunjut, kungaboqar va javdarda).

Hayvon organizimda yog' hayvon turiga yoshi va semizlik darajasiga bog'liq. Hayvonlarda 3-4 % dan 40-50 % gacha yog' bo'ladi.

Uglevodlar o'simliklar quruq moddaning 75 % tashkil etib. Xo'jayralar ishtirokida uglevodlar qant va kraxmal shaklida bo'ladi.

Hayvon tanasida uglevodlar glyukoza va glikogenshaklida bo'lib 1 % oshmaydi. Chunki hayvonlarda ho'jayralar qobig'i o'simliklar singari kletchatkadan emas, balki oqsil va yog'lardan tashkil topgan bo'ladi. Oziqa tarkibidagi glyukoza organizmga tushgandan keyin qon orqali alohida xo'jayralarga yetkaziladi va energiya sifatida ishlatiladi- yonadi yoki yog' va oqsil sintezlanishida ishlatiladi saqlaydigan bu sut hisoblanadi unda 4-7 % sut shakari (laktoza) bo'ladi.

Kletchatka oziqa tarkibidagi organik moddalar ichida alohida hususiyatga bu modda juda qattiq moddalardan kutin, subrin, lignin singari moddalardan tashkil topgan yoshi bilan bog'liq bo'ladi. Ko'p miqdorda kletchatka 40-45 % kuzgi samonda bahorgi samon va pichanlarda 20-35 % makkajo'xori va bug'doyda -1 %, suli va arpada 10-12 %, ildiz va to'ganak mevaliklarda 0,4-2 % atrofida bo'ladi. Kavshovchi hayvonlarning biologik hususiyatlarini qondirishda kletchatkaning roli bor.

Ratsionda qand – protein nisbatining e'tiborga olishning ahamiyati

Tirik organizm bilan tashqi muhit o'rtasidagi modda almashinuvining bir formulasi oziqalar tarkibidagi organik onorganik va biologik ativ moddalarni qabul qilishdir. Organizmda bu moddalar brikmalar shaklida uchraydi. Organizmda kechadigan ko'pgina jarayonlarning me'yorda bo'lishi uchun ayrim moddalar miqdorining zarurligidan tashqari o'zaro ma'lum bir nisbatda bo'lishligi ham katta ahamiyatga ega ekanligi olimlar tamonidan uzoq yillar davomida o'tkazilgan tajribalarda isbotlangan.

Masalan. Kalsiyning fosfoga, parrandalarda kislatalik elementlarning ishqoriy elementlariga bo'lgan nisbatini, qandning proteinga kraxmal nisbatini

rasionda e'tiborga olishi ular o'zaro me'yoriy nisbatda bo'lmasa organizmdagi jarayonlarga, natijada mahsuldorlikga ta'sir etishi aniqlangan.

A.P.Dmitrochenko (1975) keyingi yillarda qandning protiyenga bo'lgan nisbatini e'tiborga olish kerak degan fikrni bildiradi va qandning proteinga bo'lgan nisbati deganda rasiondagi qand miqdorining protein miqdoriga bo'lgan nisbatini to'ldirish kerak deydi.

Bu nisbat 1 bo'lishi modda almashinuvi jadal bo'lganda esa 1,5 gacha yetkazishi kerak degan fikrni aytadi. Sutning tarkibida oqsil me'yorda bo'lishi uchun yetarli darajada kraxmal bo'lishi kerak ekan.

V.N.Bakanov, V.K.Menkin (1989) kavshovchi hayvonlar rasionida qand va kraxmal miqdori protein konsentrasiyasi bilan ma'lum nisbatda ya'ni sutdan chiqqan bug'oz sigirlar rasionida bu nisbat 0,8-1 atrofida, sog'iladigan sigirlarda 1,1-1,3 uglevodlarning proteinga (qand + kraxmalning hazimlanadigan proteinga) nisbati 2,5-3 qo'ylar rasionida qand protein nisbati 0,5-0,9 atrofida uglevodlar yig'indisi miqdorining hazimlanadigan proteinga bo'lgan nisbati 2,7-3,0 bo'lishi kerak deb hisoblaydi.

A.P. Kalishinkov (1985) uglevodlar o'simliklardan olinadigan ozuqalar quruq moddalarning asosiy qismini tashkil etib hayvon uchun asosiy energiya manbai deyiladi.

Zootexnikaviy taxlil bo'yicha barcha uglevodlar ikki guruhga bo'linadi. Xom kletchatkaga va azotsiz ekstrativ moddalarga.

Xom kletchatka gemselyunozaning bir qismi, o'zidagi (sellyulozadan) shaxsiy kletchatkadan va inkrustiriv moddadan (lignin, kutin, suberin) tashkil topadi.

Sellyuloza o'simlik xo'jayrasi qobiq qismi asosini tashkil etadi, o'simlik o'sishi bilan sellulozaga lignin singdiriladi va o'simlik qotaboshlaydi.

Gelisellyuloza qonning pentoz va geksoza qismidan tashkil topadi va o'simlik qobiq qismining xujayrasidagi zahirasida to'yimlik modda bo'lib saqlanadi.

Azatsiz ekstrativ moddalarga qand, kraxmal, gemisellyulozaning bir qismi, inulin, organik kislatalar, glbkozidlar va boshqa moddalar kiradi.

Hayvonlar oziqlantirishda ahamiyatlisi qand va kraxmal hisoblanadi. Kraxmal – o'simlikdagi zahira material bo'lib donda, to'ganakda ko'p bo'ladi.

Kraxmal bargda va poyada kam bo'ladi.

Qand ozuqada ko'proq glyukoza, fruktoza, maltoza va saxaroza shaklida bo'ladi. Sutda laktozayoki sut shakari, jigarda –glikogen shaklida bo'ladi. Qand va kraxmal hayvon uchun ozuqa bo'lish bilan bir qatorda, kavshovchi kavshovchi hayvonlar katta qorindagi mikroorganizmlar uchun ozuqa bo'lib hisoblanadi va mikroob oqsillarni sintezlashda foydalaniladi.

Uglevodlar katta qoringa qand, kraxmal, gemisellyuloza, sellyuloza va boshqa brikmalar shaklida tushadi. Mikroorganizmlar murakkab holatdan oddiy holatga parchalaydi va keyinroq uksus, moyprpion va boshqa kislatalarga achiydi.

Qand – hayvon uchun ham mikroorganizmlar uchun ham eng qulay energiya manbai hisoblanib rasionda qand-protein nisbati me'yorda bo'lsa katta qorinda mikroorganizmlar qulay sharoit yaratib aminokislatalar yog' kislatalar va V-guruh vitaminlarishlab chiqish yaxshilanadi.

Rryajeva V.L., Kamisarova T.N lar ma'lumotiga ko'ra qoramollardan olinadigan sutning ekologik jihatdan toza bo'lishiga mineral moddalarning ham ta'siri borligini aniqlaydi. Ular o'zlari tamonidan o'tkazilgan tajribalarda sut beruvchi sigirlar rasionidagi silosga MIBAS – k va oltingurgutning parashogi qo'shib berilsa sutni tarkibi yaxshilanib ekologik holati yaxshilanishi qayd etadi.

Volgin V.I., Romanenko L.V va Fedorova Z.L lar sog'iladigan sigirlarda oziqlantirishning to'liqqiyamatligini nazorat ini qoni, sutini va

siydikni analiz qilib bilish mumkinligini lekin bu taxlil ancha vaqt va mehnat jalb qilishini, bunga nisbatan oddiy va oziqaning proteinli to'yimlilikini qandagi mochevina orqali bilish mumkinligini aytdi.

Golovin A.V va boshqalar (1910) o'simliklardan olinadigan oqsil komentetlari yuqori biologik hususiyatga ega bo'lsada omuxta yemga qo'shiladigan kunjara va shrotlar tarkibida ulardan foydalanish koeffisientini pasaytiruvchi moddalar bo'lib ular sa'lbiy ta'sir ko'rsatadi. Ulardan foydalanish koeffisientini oshirishda rasionga kompleks fermentli preparatlarning qo'shilishi surilishiga to'sqinlik qiluvchi moddalarni parchalaydi va to'yimlik moddalardan foydalanishga yordam beradi.

Bondarov V.A. va boshqalar (1910) ko'p yillik dukkakli o'simliklar qishloq xo'jalik hayvonlari va parrandalarni oziqlantirishda katta ahamiyatga ega.

Ularning ozuqaviy qiymati ko'pgina faktorlar bilan aniqlansada, asosiy sifatli va to'liqqiyamatli proteinga va konsentrasiyasi yuqori darajada to'plangan biologik aktiv moddalarni ko'p saqlash bilan ham qiymmatlidir. Ko'p yillik dukkakli o'simliklardagi mavjud imkoniyatlardan har doim ham foydalanilmaydi. Ko'p yillik dukkakli o'simliklarning (luga sebargsidan tashqari) protein va energiya berishi o'sish fazasining dastlabki davrlarida (poya hosil qilish va shonalash boshlanishida 23-32 % protein 10,9 -11,2 mDj almashinuv energiyasi saqlaydi, lekin bu davrda hosildorlik past bo'ladi ya'ni eng yuqori hosil berish davrining 12-20 % tashkil etadi. Shuning uchun hajmli ozuqalarni shonalash davrida o'rishni tavsiya etadi. Bu davrda energitik to'yimlilik 10,7-10,8 mDj ga xom protein esa 20-23 % kamayadi ammo barcha hazmlanadigan moddalar to'planadi. Klechatka va lignin ko'payadi. Oxirgi yillarda VNII kormov beda luga sebargasidan sifatli silos va senaj tayyorlash mumkinligini isbotlaydi. Buning uchun yarim fermentli ferkon preparatadin foydalanish kerakligini tavsiya etadi.

Ferkon qo'shilganda energitik to'yimlilik va xom protein to'lig'icha saqlanadi. Bunga sabab ferment ta'sirida sellyuloza, gemisellyuloza va pektin moddalari gidrolizaga uchrab glyukozaga aylanib, kletchatka kamayib hazmlanish o'rtacha 60-70 % tashkil etar ekan.

Agarda ferken bakterial preparat Biosib birgalikda foydalanilsa 1 tonna massaga ferkon miqdorini 3 marta ya'ni 300 g dan 100 g kamaytirish mumkin ekan.

U.N.Kanjinov G.D., Manjikova A.B lar (2010) ozuqani sifati chorvachilikda rentabillikni oshirishda muhim ko'satgichdir.

Yetishtirilgan ozuqalarda protein yetishmasligi ozuqalarning ortiqcha harakat qilishiga olib keladi degan fikrni bildiradi. Ularning fikriga ko'ra chorvachilikni jadal ravishda rivojlantirish uchun ozuqaning energitik to'yimliliigi 10 mDj almashinuv energiyasidan (0,80 ozuqa birligi) kam bo'lmasligi va 1 kg quruq moddada protein miqdori 14 % kam bo'lmasligini qayd etadi.

Xromova L.G. va boshqalar (2010) tamonidan o'tkazilgan tajribada yuqori mahsulot beradigan sigirlar podasini yaratishning asosiy omili to'liqqiyimatli oziqlantirish ekanligini qayd etadi.

Korobkov A.P. (2005) so-ildigan sigirlarning sut mahsuldorligiga har xil texnologiya bilan tayyorlangan senajning sut mahsuldorligiga ta'siri o'rganilgan. Alenkada upakovka qilngan menajning sut mahsuldorlikga ta'siri 3,7 % ga yoki 0,5 kg ga yuqori bo'lgan tranimiyeyada tayyorlangan silosga nisbatan. Plenkada tayyorlangan senajning hazmlanish koeffisiyenti ham traniyada tayyorlangan senajga nisbatan.

Belikova va boshqalar (2005)ning ta'kidlashicha bugungi kundagi bozor talabi sut mahsulotining sifatiga oshmoqda. Ammo hozirgi davrda ko'p miqdordagi sut 2 chi sortga yoki sort talabiga javob bermayadi.

Hozirgi davrdagi talablardan biri sutning yuqori haroratda ishlov berishga chidamliligi ya'ni sutning yuqori qolmasligiga e'tibor bermoqda.

Chunki yuqori haroratda ishlov berishga chidamas har xil mahsulot ishlab bo'lmaydi.

Sutning yuqori haroratga chidamliligini (VIJ, VNIMI) rasion yordamida amalga oshirish mumkinligi ustida izlanishlar olib borilmoqda. O'tkazilgan tajribada tayyor guruhdagi sigirlarga Provmi firmasida ishlab chiqilgan OVQ qo'qo'shib berilgan vitamin A miqdori me'yorga nisbatan 20 % ko'p bo'lgan. Mikrovit vitamin A ning attestasion faolligi 500 ming 2/XB bo'lgan. Sigirlar suti kontrol sog'ish o'tkazish bilan aniqlanadi. Tajriba guruhidan olingan sut 0,9 kg bo'lgan.

M.D.Dedov, N.V.Sivkin (2004) lar sut yetishtirishda yoz davri eng ma'qul davr hisoblanadi, bu davrda laktasiyada olingan sutning 40-45 % olinadi degan fikrni aytadi..

Ammo yoz faslida barcha zahiralardan to'liq va samarali foydalanilmaydi masalan ozuqa almashtirilganda, ko'k ozuqalar bilan oziqlantirish muddati qisqarganda o'z vaqtida suv bilan ta'minlanmasa sut olish kamayadi. Shuning uchun yoz davrida oziqlantirishga va saqlashag mutaxassislar ijodiy yondashishi zarur deydi.

N.N.Gorbacheva va Krisanov A.F. lar (2004)sog'iladaigan sigirlardan olinadigan sut mahsulot beriladigan ozuqalarning yeyishi va to'yimlik moddalarning hazmlanishi bilan bog'liqligi, sigirlar ozuqani qancha ko'p istemol qilsa, ko'p hazm bo'lsa ketgan harajatini mahsulot orqali qonlasht yuqori darajada bo'lishligini lekin bu masalada zotli o'rtasida 1,2 va 3 chi bo'g'inlar o'rtasida anchagina farq mavjudligini tajriba natijalari ko'rsatganligini qayt etadi. M.Simetal sof zotli sigirlarda pichanni yeyilishi 78,9 %, silos 60,5 shu zotning bug'inlarida 82-88,8 %, sof zotli qora – ola sigirlarda 81,6 %, ularning bug'inlarida esa 84-89 % gacha, qizil ola zotli sigirlarda esa pichan yoyilishi 91,1 %, silosniki esa 86,0 %, ozuqalarni hazmlanishida ham zotlar farq bo'lganligi kuzatilgan.

Levina G.N., Nikolskaya L.A (2004) tomonidan liniyali va krossli buqalar qizlarining sut mahsuldorligiga va sifatiga ta'sirini o'rganishda oziqlantirish texnologiyasining ta'siri ozuqalarni tabiiy holda berilaganda ham aralashma ham ishonchli bo'lmaganligini qayd etib. Kross liniya ichki o'zaro qon qo'yish yo'li bilan olingan otalardan qizlarda mahsuldorlik tabiiy ozuqalab bilan oziqlantirilganda 19,6-19,1 bo'lgan bo'lsa maydalab tayyorlangan ozuqalar aralashmasi bilan oziqlantirilganda sut miqdori 21,4-21,7 kg tashkil etgan.

N.I.Ivanova, V.M.Pureskiy (2001) lar yuqori mahsuldorlikga ega bo'lgan sigirlarning laktasiyaning boshlang'ich etaplarida to'yimlik moddalarga bo'lgan yetishmovchiliklarni aniqlash va yetishmovchilikni qoplashni o'rganish uchun maxsus ilmiy – xo'jalik tajribalar o'tkazganlar.

Rasionda konsentrat 41-51 % gacha dag'al ozuqalar 24-29 % gacha (laktasiyaning 1 chi yarimida 40,2-41,5 %) shirali ozuqa 13-19,5 % o't uni 5,1-11,3 gacha tashkil etgan.

Har ikkala guruh to'liq rasionga 20 kundan keyin o'tkazilagn va har 100 kg tirik vazinga 3,85 -4,49 kg quruq modda qabul qilingan. Ana shunday miqdorda ham quruq modda yetishmovchiligi 1 chi guruhda 322,5 kg 2 chi guruhda 282 ni tashkil etgan.

M.A.Nadarinskaya (2004) sigirlarning sut mahsuldorligini oshirishda rasiondagi mineral moddalarning ham ta'siri bo'lishni jumladan selen mikroelementi hayvonning o'sish va rivojlanishiga va mahsuldorlikga ta'siri borligi o'rganilish uchun maxsus tajribalar o'tkazgan. Tajribada 3 guruh sigirlar olinib kontirol guruh sigirlar rasionidagi quruq modda tarkibada 1,96 mg qabul qilinsa talab qondirilish ko'rsatgichi 0,1 mg/kg ni 2 chi va 3 chi guruh sigirlar rasionida har kuni 2,0 va 3,9 mg selen qabul qilingan, bu guruhlarda talabni qondirish ko'rsatgichi 0,2-0,3 mg/kg ni tashkil etgan.

2 va 3 chi guruh tajribasidagi sigirlar nazorat guruhiga nisbatan kunlik sut olish miqdori 7,6-6,0 ga oshgan.

Gaganov A.P., Grigoryev N.G. (2005) larning yozishicha Rossiyada uzoq yillar mobaynida sigirlarni oziqlantirishda asosiy oqsilli ozuqa sifatida kungaboqar kunjarasi va shrotidan foydalanib kelgan va bu ozuqa bilan yetarli darajada ta'minlanishning iloji yo'qligi va qimmatiga tushar ekan. Shuning uchun har qanday yo'l bilan oqsil va energiya bilan ta'minlovchi ozuqalardan qoydalanishni yo'lga qo'yish zarur deb hisoblaydi. Shunday ozuqalarga karbamid, boshhoqli va dukkali o'simliklar yog' beruvchi srons o'simliklar urug'idan foydalanish mumkinligini, lekin rais va dukkali va boshhoqlilar doni to'yimlikga qarshi moddalar saqlash shuning uchun foydalanishdan oldin ularni qayta ishlash (ekstrudor) zarurligini aytadi.

Androsova L.F. (2005) kobaltning hayvon organizmidagi asosiy funksiyasi qon ishlab chiqarishdagi ishtiroki deb ataladi.

Kobalt temirning hazmlanishini kuchaytiradi gemogilabinning sentizlashishini tezlashtiradi, ayrim fermentlar sentizlashda va faolligini oshirishda jumladan ishqoriy fosfataza va aldolazalar sentizlashishida ishtirok etadi.

Kobaltning fizologik ahamiyati vitamin V_{12} tarkibiga kirib gelepozani boshqarishda nukleinli azotli, uglevodli va mineral almashuvini faollashtiradi aminokslatalardan foydalanishni faollashtirib mahsuldorlikni oshiradi. Metionin sintezlashishida muhim rol o'ynaydi.

Rasionda kobalt yetishmovchiligiga rivojlanishi susayada, mahsuldorlik pasayadi, bolataa\shlash kuzatiladi nimjon bolalar to'g'ilishi, oshqozon ichak o'zilishi tez – tez kuzatiladi.

Ratsionda kobalt yetishmovchiligiga barham berilganda yuqorida qayt etilgan holatlar me'yorda bo'lishini ta'minlash bilan bir qatorda mahsuldorlik ham ko'tarilishini tajriba natijalarida ko'rsatilganligi qayt etilgan.

A.I.Fisev (2005) rossiyada chorvachilikda konsentrat miqdori talab darajasiga nisbatan ko'p sarflanishini buning asosiy sababalaridan biri oqsil va aminokslatalar yetishmasligidir degan fikrni aytadi va bu yetishmovchilikni

silos tayyorlashda arpa va nuxatni salmog'ini 50:50 qilinsa va undagi prteinning kamayishini oldini olish uchun Vixer kanser vantidan foydalanish (1 tonnaga 5 l) maqsadga muvofiq deydi. Shunda silosning 1 kg quruq moddasida 152,50 g xom protein saqlanadi. Nuxat miqdori 25% arpa 75 % bo'lsa 1 kg quruq modda 135 g saqlaydi.

Sut tarkibidagi yog' va oqsil miqdori o'zgarmagan. Tajriba guruhida kazein ko'paygan mochevna miqdori 11 % ga kamaygan.

Vostroilov A.V. va boshqalar (2005) ning takidlashicha qoramollar zotini takomillashtirishda oziqlantirishning roli muhim ekanligini qayd etadi. Ular o'tkazgan tajribada turli usul bilan urchitilgan qoramollarning tirik vaznining oshishiga urchitish usuli ta'sir ko'rsatadi deydi. Oziqlantirish darajasi yuqori bo'lsa tirik vazn yuqori bular ekan.

Basinov O.A (2005) yozishicha murakkab modda almashinuvi jarayonida asosiy roli oqsil almashinuvini harakterlaydigan ko'rsatgich azot balansi sigirlarda tuqandan keyin oziqalarni istimol qilish asta sekilik bilan oshaboradi va sut ishlab chiqarish funksiyasidan orqada qoladi. Shuning uchun ko'pchilik hayvonlarda azot tengligi minus bo'ladi, natijada to'qmalar muskul to'qmalaridagi oqsillar mobilizasiya qilinadi. Basonovning ta'kidlashicha ozuqa tarkibidagi azotdan foydalanish darajasi zotiga ham bog'liq bo'lar ekan. Masalan. 1 chi guruh sigirlar (Rossiya seleksiyasi) hazm bo'lgan azotning 58 % siydik bilan chiqargan bo'lsa 2 chi guruh (nemeskiy selksiya) 47,7 % 3 chi guruh (Daniya seleksiyasi)41, % siydik bilan chiqargan.

Nemis va Daniya seleksiyasidan ko'p foydalangan 141,8 g va 142,3 g yoki 1 chi guruhga nisbatan 9,9 – 10,2 % foydalanilgan.

Korobkov A.P. (2005) sog'iladigan sigirlarning sut mahsuldorligiga har xil texnologiya bilan tayyorlangan senajning sut mahsuldorligiga ta'siri o'rganilgan. Alenkada o'pakovka qilishgan senajning sut mahsuldorligiga ta'siri 3,7 ga yoki 0,5 kg ga yuqori bo'lgan traniyeyada tayyorlangan silosga

nisbatan. Plelkada tayyorlangan senajning hazimlanish koeffesenti ham traniyeyada tayyorlanga senajga nisbatan.

Belikova A.S. va boshqalar (2005) ning ta'kidlashicha bugungi kundagi bozor talabi sut mahsuldorligining sifatiga oshmoqda. Ammo hozirgi davrgacha ko'p miqdordagi sut 2 chi sortga yoki sort talabiga javob bermayapdi.

Hozirgi davrdagi talablardan biri sutning yuqori haroratda ishlov berishga chidamliligi ya'ni sutning ubiyub qolmasligiga e'tibor berilmoqda. Chunki yuqori haroratda ishlov berishga chidamasa har xil mahsulot ishlab bo'lmaydi.

Sutning yuqori haroratga chidamliligini (VIJ, VNIMI) ratsion yordamida amalga oshirish mumkinligi ustida izlanishlar olib borilmoqda. O'tkazilgan tajribada tajriba guruhidagi sigirlarga Provili firmasida ishlab chiqilgan OVQ qo'shib berilgan. Vitamin A miqdori me'yorga nisbatan 20 % ko'p bo'lgan. Mikrovit vitamin A ning attestasiyadan faolligi 500 ming 2/XB bo'lgan. Sigirlar suti kontrol sog'ish o'tkazish bilan aniqlanadi. Tajriba guruhidan olingan sut 0,9 ko'p bo'lgan.

R.X.Hayitov, N.G.Bochkarov (1974) ma'lumotiga ko'ra hayvonlarning kasalliklaridan himoya qilishda spesifik yoki nastpesifik moddalar ham yordam qilishi mumkin.

Antibiotiklar, to'qima priparatlari, mikroelementlar organ immunitetini oshiradi,ayrim himoya faktorlarini kuchaytiradi.potogen mikroorganlarning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi.

Antibiotiklar qonda gemoglobin va eritrosedlar va mikroelementlar miqdorini oshiradi.

III. MAVZUNING YECHIMI VA MATNDA YORITILISHI

Chorvachilikda hayvonlar mahsuldorligini oshirishda antibiotiklarni qo'llanilishi fanning keyingi yillarda erishilgan yutuqlaridan biri hisoblanadi.

Hayvonlarga beriladigan ozuqalarga antibiotiklarning qo'shimcha chet mamlakatlarida 1350 yillarda keng ko'lamda qo'llanila boshladi. Rossiyada bizning Respublikamizda esa 1953 yilda tajribalarda qo'llanildi keng ko'lamda qo'llash esa 1965 yillardan boshlandi. Chorvachilikda antibiotiklarni qo'llash manbai bo'yicha 1953 -1958 yillarda N.A.Kramlnikov, IYe, Mazgov, N.I. Peonov, V.F.Grizin., K.M.Solnsevlar maqolalar kitoblar chop etdi.

Qishloq xo'jalik hayvonlarini oziqlantirishda foydalanadigan turli-tuman anitibiotiklar natijalari bo'yicha qo'yidagi xulosa qilindi.

1. Antibiotiklarning ozuqaga qo'yilishi ovqat hazm qilish organlari buzilishining va boshqa turdagi kasalliklar oldini oladi, o'limni 2-3 marotaba kamaytiradi.
2. Hayvonlar rasioniga antibiotiklarning qo'yilishi ishtahani ochadi ozuqalardan foydalanishni oshiradi, natijada bo'rdoqiga boqilgan chuchqalarda 20-25 kunga parrandalarga boqish muddatiga 10-15 kunga qisqaradi.
3. antibiotiklar vitaminlar yetishmasligini anchagina qismini qoplash va hayvonlarning hayvonot olamidan ozuqalar tarkibidagi (sut, suyak uni, boshoq uni) oqsillarga bo'lgan talabini kamaytiradi, bu esa o'z navbatida yosh mollarning o'sish davrida noyob oqsillarni, qimmatli o'simlik oqsillarini almashish imkonini beradi. Bunda yosh hayvonlar oshqozonida buzulish va hayvon ozuqalaridan olinadigan oqsil yetishmasligi kuzatilmaydi.
4. antibiotiklardan foydalanish hayvonlarning o'sishi va oziqlanishdan foydalanishga ijobiy ta'sir ko'rsatib, umumiy ozuqa bo'lgan talabni va

oqsilga bo'lgan me'yor asosida tuzilgan talabga nisbatan 5-10 % kamaytiriladi.

5. antibiotiklardan foydalanish go'shtning sifatiga sa'lbiy ta'sir ko'rsatmasdan ayrim holatlarda yaxshilaydi, vitamin A va V₁₂ ning ko'payishiga, suvning birmuncha kamaytirishga yordam beradi.

Antibiotiklarning organizmga ko'rsatilgan ta'sir mexanizm to'g'risida ko'plab bir- biriga qarama – qarshi fikrlar bildirilgan bo'lganda qayt etilgan asosiy xulosalar bir xildir.

Antibiotiklar ayrim mikroorganizmlar hayotiy mahsuloti bo'lib boshqa mikroorganizmlar rivojlanishiga baktiristik va baktireriyased ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi davrda 2000 tadan ortiq mikroblardan o'simliklardan va hayvonot olinadigan antibiotiklar mavjud. Ammo medisenada va veiyerinariya amaliyotida 50 xil turdan foydalaniladi.

Hayvonlarning o'sishiga stemulyatr sifatida ko'rsatilgan ta'sir mexanizimi juda ham murakkab bo'lib, hozirgi kungacha batafsil o'rganilmagan.

Ozuqaviy antibiotiklar dozasi yosh hayvonlarning ovqat hazm qilish organlaridagi mavjud mikroorganizmlarining yashashini to'xtatadi.

Chorvachilikda asosan ozuqaviy antibiotik sifatida grisin va bosh ktrasiddan foydalaniladi.

Grazin oqsariq yoki malla rangda parashok bo'lib proskopik xususiyatga ega suvda eriydi kormogrozin 5 foydalaniladi.

Bomitrasin antibiotik aralashmagan bo'lib suvda eriydi hayvonlarga berishda bosillaxina -10, batsilaxina – 20 parashokning rang oq jagir rangda, antibiotik omixta yemga yoki pirimikda qo'shib beriladi.

Antibiotiklarning ximeoterapevtik va ximeoprofilaktik ta'siri.

Antibiotik boshqa dori vositalariga qaraganda ancha yangi guruh moddasi hisoblanadi. Undan tashqari antibiotiklarni boshqa dori moddalaridan

bir necha bor ko'p qo'llaniladi, ko'p ishlab chiqariladi natijada aniqlanadigan efektda ham ancha yuqori.

Bunda sabab nimada ekanligini sanab aniqlab o'tamiz.

1. Spesefik – maxsus ta'sir mexanizmiga ega
2. Keng va aniq mikroblarga qarshi ta'sir bor.
3. Mikroorganizmlar hayvon organizimiga hosil qilgan toskinlarnitrallaydi (antitakchik)
4. Eng kichik dozada ham efekti aniq bo'ladi bu esa ancha iqtisodiy samaradorligida
5. makroorganizmlarda ham o'zining ta'sirini yoki kuchini yo'qotadi.
6. Ta'siri tez va aniq, ko'zga tez tashlanadigan davolovchi va profilatik o'zgarishda ruyobga chiqadi.
7. Amaliyotda qo'llanadigan antibiotiklarda eng kam zaharli ta'sirga ega bo'ladi.

Yuqorida ko'rsatilgan avzalliklarga ega bo'lib har xil yo'nalishlar bo'yicha ta'sir ko'rsatadi va sababi ham sonsanoqsizdir bakterologik, bakteriamstik, gelmentosid. Antitoksik yallig'lanishga qarshi hamda makroorganizmda modda almashinuvi, bioximik prosislarni yaxshilaydi.

Barcha sharoitlar e'tiborga olinadi. Hayvonlarning yoshi, turi, juni umumiy holati semizligi, boqish, saqlash sharoitlari.

Masalan. Spesida eng maksimal dozasi buyrak kasalliklarida eng minimal doza.

Antibiotiklar qanday usullarda qo'llaniladi va dori shakllari.

Har xil yuqumli kasalliklarni davolash uchun antibiotiklarning fizkaviy – kimyoviy ta'sir mexanizmi, molning holati, turi va boshqalarga qarab har xil usulda qo'llaniladi, hamda turli xil shakillarda chiqardi

1. Maz (malham), tomchi, emulsiya tom va kukun tashqariga qo'llash uchun.

2. Kukun tabilitka va droje-rech os – og'iz orqali yuborish uchun.
3. Flakonlarda – inyeksid – parentral qo'llash
4. Aerosol – hidlatish ingalyasiya uchun

Antibiotiklarni flakonda ishlatmoqchi bo'lsa fizologik – izotonik (NaCl) eritmada va 0,25 – 0,5 % novakain eritmasida eritilib muskul orasiga yuboriladi, yuborish usullari, ayrim sabablarga ko'ra ular ma'lum yo'llar bilan yuboriladi. M.pinsilinlarini og'iz orqali yuborish foydasiz, chunki ular ichaklarda neytrolanadi, stroptomitsin ham chunki hazm qilish orqali qonga surilmaydi, ayrim antibiotiklarni teri ostiga yuborilmaydi va kech sekin suriladi. Muskullar orasidan va venadan tez surilib – shimilib, tezda yuqori qon sintezlanib hosil qiladi va kasal tez tuzaladi.

Og'iz orqali berilganini eng qulayi kukun aralashma, granula ko'p sonli hayvonlarga burdoqilarga boqilayotganga boqish juda qulay hayvon bezovta qilinmaydi, ularning ayrimlari yemga, suvga konsinrat yemlarga qo'shib berish mumkin. lekin ayrim antibiotiklarni tami. Hidi yomon bo'lishi mumkin. xloromitsin (sinamitsin, levomitsin) eritmasini ularning tezda aylantiradi, yoki mayda granula ko'p sonli hayvonlarga, burdoqiga boqilayotganiga berish juda qulay, hayvonni bezovta qilmaydi, ularning yemga ayrimlarini ichadigan suvga konsentrat yemga qo'shib berish mumkin. lekin ayrim antibiotiklarning tami, hidi yomon bo'lishi mumkin, ta'sini yaxshilovchi birikmalar qo'llaniladi zavodlarda ko'pincha sikon moddasi qo'llaniladi. Yuqoridagilardan tashqari vrach necha marta va necha kun qo'llash kerakligini bilish kerak. Odatda o'tkir yuqumli kasalliklarda 5-7 kun antibiotik qo'llaniladi, agarda diagnoz to'g'ri qo'llangan bo'lsa, agarda antibiotik to'g'ri qo'llangan bo'lsa kasal tuzalish kerak agar unday bo'lmasa uni almashtirish boshqa priparat bo'lish va kombinatsiyalashgan davolash ishlari olib boriladi.

Veterinariyada surinkali kasalliklardan tuberkuleoz bursilioz hozirda davolash to'liq yo'q medisenada esa uzoq surinkali kasalliklarda ham davolash

ishlari olib boriladi, ayrim antibiotiklarni ta'mini hidini yaxshilash uchun ko'pgina antibiotiklarga tabletka va boshqalari bo'lsa ham amaliyotda ustki qismida sariq jigarrang va boshqa parda bilan o'ralgan bo'ladi. Lekin ular dorining ta'sirini o'zgartirmaydigan neytral modda bo'lishi mumkin.

Antibiotiklarni to'g'ri (rasional) qo'llash tartibi.

Yuqumli kasalliklarni davolashda antibiotiklar yoki boshqa ximeoteropiyafitik dori vositalaridan qo'llashdan avval kasal hayvonlarni ximyaviy qobiliyatiga qo'llash ham kerak, kasallarning bir qismi o'zlari ham yaxshi sharoitda saqlansa yaxshi boqilsa o'zlari tuzalib ketishi ham mumkin chunki hayvonlar kasallikni xiliga qarab har yil emlashlar (6 oy 1 yil) ishlarini o'z vaqtida olib borish zarur ularda imunitit paydo bo'ladi.

Lekin antibiotiklarni va boshqa ximoterapifitik dori moddalarini qo'llab mikroorganizmga qarshi bakteramestik bakterologik va antitostik ta'sir qilish vrachni birinchi vazifasi bilan bog'liq.

Odatda o'tkir yuqumli kasalliklarni davolashda bitta antibiotikni 5-7 kun qo'llash zarur. Agar kasal mol yaxshi bo'lib ketmasa boshqa antibiotik tanlash zarur. Agar kasallik chiqqan bir muncha antibiotikga sezuvchan bo'lsa uning qaysisini qo'llash vrachning yordamida bo'ladi. Mikrobilarda bushtammaga kiruvchi bo'lsa ham har xil sezuvchanlikga ega bo'lishi mumkin. Bakterialarning alohida antibiotiklarga sezuvchanligi va chidamliligi odatda bakterialar vet labarotoriyasi aniqlanib beradi, usullari ko'p bo'lsa eng keng qo'llaniladigan yo'lidir.

Mikrobni petri kosachasiga ekilib ma'lum antibiotik sindirilgan qog'ozdiski qo'yiladi va bir sutkadan keyin natijada aniq bo'ladi.

Agar kasallik chaqirgan mikrob suyuvchan bo'lsa qog'oz diskning aylanasiga sutka davomida termostotda oq dona hosil bo'ladi, agar u chidamli antibiotik ta'simr qilmaydigan oq yorug' limnd hosil bo'lmaydi ushbu yengilgina tajriba asosida vrach baktiamik amaliyoti vrachga qaysi antibiotik

xo'jalikda fermasida bor va keyingi qo'llash mumkinligini tezda aniqlab berish mumkin.

Antibiotiklar foydali ta'siri bilan bir qatorda kam prasintga bo'lsada ayrim miqdorda ziyonli ta'siri ham uchrab turadi ziyonli ta'siri ko'proq allergiya holati bo'ladi, bu ko'rsatgichlar asosan uning zaharliligiga va hayvonning sezuvchanligiga ko'proq bo'ladi ularning ta'siri o'ziga xos bo'ladi.

Masalan. 1. Stroptomisin katta dozada eshitish va muzanat organlari funksiyasini buzadi. Strapitamisini garang bo'lishi mumkin.

2. Levomisin sintomisin qon ishlab chiqarish organlari funksiyalarini pasaytiradi.

3. Tetrasikminlar – ichak eptimal hujayralarining yallig'laydi va hazm qilish buziladi.

Ayrim holatlarda teri qichish qizarish temperatura ko'tarilishidan tashqari bo'g'imlarda teri ostiga qon aylantirish limfa to'gunlarining ko'tarilib ketishi mumkin, davolash uchun yangi antibiotik yoki boshqa ximiyatirapiktik modda qo'llashga to'g'ri keladi, hammada maxsus davolash ishlari olib borishga to'g'ri keladi boshqa yana bir antibiotikni qo'llashda ro'y beradigan maxsus asorat kondinamikozdir. Kasallik chiqaruvchi achitqi zamburug'i qonida hisoblanadi, agarda antibiotikni juda katta dozada va uzoq vaqt qo'llanganda ushbu holatga yo'liqishi mumkin.

Hayvonlarning og'iz tamoq, qizil o'ngachi, oshqozon ichak o'pka va boshqa shilliq pardalariga epitemiy to'qmasi zaharlanadi.

Samarqan qishloq xo'jalik instituida ham antibiotiklarni kasalliklarning oldini olish davolash maqsadida ko'pgina olimlar tamonidan ish olib borilmoqda. Ko'p antibiotiklar almashtirilib bo'lmaydigan dori vositalaridir. Ularning ko'pgina infksion kasalliklarini davolash uchun qo'llaniladigan antibiotiklar ixtiro qilingunchaularni davolab bo'lmaydigan kasallik deb hisoblanadi antibiotiklarni ko'p va uzoq muddatda qaysi sohaga bo'lmasin

qo'llaganda ularga nisbatan chidamli rezezsant hayvonlar organizmida ko'r paydo bo'ladi.

**Ayrim antibiotiklarni ta'sir birligi nisbati va ularning masasi
birlamchi**

Antibiotik – standart	TB/mg	Massa birligi
Avbamisın (sulfat)	100000	Yo'q
Basitrasın	52	Yo'q
Eritramisin	1000	1 mkg
Hlortetrasikmin	1000	1mkg toza glorgidrat
Karbomisin	1000	1mkg
Oksitetrasiklin	925	1mkg toza suvsiz amfotar shaklda
Pensillin (natriy tuzi)	1667	0,587 mkg toza kristal kam tuzi
Poli miksin (sulfat)	7200	Yo'q
Sarkomisin	12	Yo'q
Tetrasiklin	8900	1 mkg toza suvsiz amfotir shaklida
Striltomisin (sulfat)	800	1mkg toza asoli
Biomisin (sulfat)	845	1mkg toza asosli

Antibiotiklarni o'sishni tezlashtiruvchi ta'siri.

Ushbu masala to'g'risida ishmizning boshida qisqacha aytib o'tgan edik. Ayrim antibiotiklar ayniqsa ularning tozalanmagan chiqarishida hayvonlarda va parrandalarda semiruvchi ta'siri va uni semirtirishni, o'sishini tezlashtiradigan mahsulotni sifatini yaxshilash hususiyatidan ko'p qo'llaniladi, uning sababi yoki ta'siri mexanizimini nimadan iborat ?

1. Antibiotiklar hayvonlarning umumiy holatini va m.ning funksiyasini kuchaytiradi

2. Hayvonlarning ayniqsa kasal hayvonlarning tashqi va ichki muhitiga chidamliligini oshiradi.
3. Kasal mollar va burdoqiga boqilayotgan hayvonlarga ozuqaning hazm qilishni kuchayadi.
4. Ularni bo'g'ozlik davrini kechishi (borishini) yaxshilaydi.
5. go'sht va boshqa mahsulotlarning sifatini buzmaydi (o'zgartirmaydi).
6. Organizmda qon ishlab chiqaruvchi organlarning ishini yaxshilaydi
7. Oshqozon ichak tizmi sekretiya va motorikasi yaxshilaydi natijada ularning hayvonlarni burdoqiga boqish prosintining muddati qisqaradi va oziqaning iqtisodiy foydasi xo'jalikga katta bo'ladi.

Demak ularni tarkibi tezlashgan va yarimi tozalangan antibiotiklar faqat kasal chiqaruvchi mikroorganizmlarni o'ldirishi uchungina emas hayvonlar tarkibiga bor vitaminlar va boshqa biostimulatsiya ham foydali ta'sir ko'rsatadi, ularning ishlab chiqarish soni ko'p miqdorda yetishtirish mumkin va antibiotiklar oz bo'lganligi uchun ularda ich qotish va qolish kasalliklarini deyarli uchramaydi. Iqtisodiy jihatdan arzon har tamonlama foydalidir. Ayniqsa parrandalarning barcha turlarini inkubator juda yosh paytda olingani uchun efikti katta bo'ladi.

1. Jo'jalarni tezroq o'stirish uchun - 2 oy
2. Cho'chqa bolalarini o'stirish uchun 3 oy
3. Buzlq va qo'zilarni o'stirish uchun 4 oy lozimligi aniqlangan

Hayvonlarning 4 oygacha 10 kundan boshlab shu kungacha bo'lgan bolalariga antibiotiklar deyarli o'sishi sezilarli darajada ko'paytiriladi, o'rtacha o'sishga kiradi.

Shunday qilib antibiotiklarni o'sishini stimulasiya qilish uchun chorvadorlar va vetvrachlar uchun qo'yidagi yengilliklar yaratilgan.

Penisillinlar guruhi.

Penisillin ko'k mag'or zamburug'li penicillium lar ishlab chiqaradigan mahsulotlardir. Hozirgi vaqtda penisillin 3 xil shitamasida tayyorlanadi.

Penicillium notatum

Penicillium iructosum

Penicillium chrysogehum

Ularni o'stirishda 4 tipdagi penisillinlar hosil bo'ladi. Mikroblarni yo'q qilishda, ya'ni infksion kasalliklarni davolashda eng aktiv hisoblanadi va ular benzilpensillin va fenoksiriksiminlar nomi bilan yuritiladi. Hozirga kelib penisillinni yarim sintiz yo'li bilan ham aniqlamoqda, bunda Penicillium chrysogehum shitami ishlatiladida shu yo'l bilan oksasillin va boshqalari. Pensillinlarning submikrob ta'siri ancha kuchli ayniqsa grammusbat mikroblarga (ayrob va anayerob) qo'llaniladi.

Efikti tez juda kuchli bo'ladi, hozirgi davrga kelib, ham gram musbat ham grammanfiy mikroblar chiqaradigan kasalliklarga qarshi ishlatilgan penisillinlar og'iz orqali berilganda ichakda suriladi, yo'g'on ichakda esa parchalanadi. Parchalanish saprofit grammanfiy pinsillinoza fermenti amalga oshiriladi.

Qo'llanilishi. Biz yuqoriga ham grammusbat ham grammanfiy mikroblirga qarshi ta'sir qiluvchi pinsilinlar haqida bir og'iz yozib o'tgan.

Ular asosan. Streptokkkilar diplakokkilar

Streptokkkilar spiroxetalar pneviakokkilar tayoqchalariga qarshi ta'sir ko'rsatadi ularni aerob va anaerob hilini ha yo'q qiladi. Gipsilinlar yuqori dozada va uzoq qo'llanganda ziyeonli ta'siri ham ro'yobga chiqadi ko'proq yosh hayvonlar qon ishlab chiqaruvchi organlar alergitik reaksiyalar bo'lishi mumkin.

Tetrasiklin guruhiga kiruvchi priparatlar.

Tetrasiklin priparatlari Astinomycetales guruhiga kiruvchi mikroorganizmlar olib yedpam gidroaramatik konserlangan birikmalardan

tashkil topgan terosikinning ta'siri asosan mikroblarga gaz almashinuvi va fosforlanish prosisini buzadi, zaharligi juda past, taksik dozasi tegrapivtik dozadan 20-40 marta ko'proq.

Tetrasiklinlar har xil dori shakllar tashqi va ichki usullarni keng qo'llaydi, kuz kasalliklarida ko'pgina maz (malhamlari) va linmentlari bor.

Priparatlar.

1. Tetrasiklin
2. Tetrasiklin gidrokslorid
3. Oksitetrasiklin digidrat
4. Oksitetrasiklin digidraxlorid
5. Xlortetrasiklin – biomitsin
6. Morfosiklin
7. Metasiklin
8. Diksasiklin gidrokslorid
9. Dibiye misin

Ishlab chiqarishda salmenilioz (paratif) kasalligiida qo'llangan va unga rejalashtirilgan antibiotiklarning dozasi.

A) Xlortetrasiklin

Qoramollarga -0,01-0,02 kg

Qo'ylarga – 0,007-0,01 kg

Parrandalarga – 0,02-0,03 kg

B) Dibiolisin – muskul orqasiga

Qoramollarga – 20,000-30,000 YeD-TB kg

Qo'ylarga –30,000-50,000 TBkg

Tovuqlarga – 100,000 TB kg

V) Oksititrasiklin (tetrasiklin)

Yuqorilardan tashqari tetrasiklin dibiolesin va boshqalarning maz (malhamlaridan) kasallikni va boshqa yo'li jarohat yaralariga ham.

Qo'ydagi priparatlar bor.

1. Polimoksin m – sulfat
2. Polimoksin V – guruhiga kiradi
3. Basitrasin – A guruhiga kiradi
4. Basillixin – 10,20

Ularni ko'plari ayniqsa garmmanfiy mikroblarga kuchliroq ta'sir qiladi.

Veterinariya amaliyotida ayniqsa basitrasin ko'p qo'llaniladi ular ko'pgina infeksiyon kasalliklardan tashqari sekin tuzalayotgan jarayon kasalliklarini jarohatlariga nikrozmi, absces. Filigmona, gastirit va boshqa kasalliklarda ko'p qo'llaniladi.

Har xil guruhga kiruvchi antibiotiklarning preparatlari.

Olinishi yoki har xil bo'lgan antibiotiklarga qo'yidagilar kiradi.

1. Fumagillin – poli efil oktitetradi kobal kislatalarining mahsulidir, uning yuqoridagi ko'rsatilganligi tashqarining omebosit ta'siri bo'lganligi uchun amaliyotda asalarilarga ham qo'llanilib kelmoqda.

2. Aibomisin uzoq ta'sir qiluvchi ham garmmusbat ham grammanfiyga ta'sir qiladi. Prolangansiya qilingan xlorat hisoblanadi

3. Linkomisin ishlab chiqan mahsulotdan tayyorlangan asosan grammusbat mikroblarga ta'sir qiluvchi. Har xil yo'llar bilan yuboriladi.

4. Ristomisin sulfat grammusbatlarga ta'sir ko'rsatadi, grammanfiy mikroblarga va zamburug'larga ta'sir qilmaydi.

5. Fuzndin – natriy

6. Gramisidin – spora xosil qiluvchi 2 % li spert eritmasi chiqariladi.

7. Gelpotisin maz (malham) turli zamburug'lardan olinadi tubalkasa chiqariladi. Har xil teri kasalliklarida qo'llaniladi, jarohatlarga 4 % li maz ishlatiladi infiksiya tushgan ekzemada yara yelimlangan ishlatiladi

8. Ekmolin – triprotamindagipitamasini qo'llaniladi boshlangan birinchi bo'lib Yermolyeva tamonidan olingan.

9. Tegromisin B – hayvonlarning ayniqsa o'sishini ta'minlaydi semirini tezlatadi va ushbu maxsuldorlikni oshirishda qo'llanilmoqda,

undan tashqari veterinariya va medisenada askoridoz kasalliklarini oldini olish va davolashda qo'llanilmoqda.

3.1. Antibiotiklarning parrandachilikda qo'llanilishi

Parrandachilik chorvachilikning tez va samarali rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanib ilm - fanning rivojlanishida erishilgan ilg'or tajribalarni qullash hisobiga ijobiy natijalarga erishilmokda.

Parrandachilik rasioniga antibiotiklarning qushilishi ularning usishining ta'minlashga yordam berish bilan bir qatorda Jujalarning yoshlik davrida chiqimga chiqishini anchagina kamaytiradi. Antibiotiklar tuxumdorlikni otalanishini, juja ochib chikishini oshiradi. Sog'ligini mustaxkamlaydi deb qayt etadi.

Nazarov S.I. (1978) go'sht yo'unalishidagi parrandalar rasioniga kam miqdorda antibiotiklar qo'shilishi har bir juja hisobiga 200 -250 gramm, o'rdaklar esa 350 gramm o'sishini tashkil etgan.

Ozuqalarga antibiotiklarning qo'shilishi tovuk va o'rdaklar tuxumdorligini tovuqlarda 8-10 % gacha o'rdaklarda esa 18 % ga oshgan. Juja ochib chiqishi esa 7-8 % ga oshganligi ko'zatilgan.

Yosh parrandalar o'sishini ta'minlashda mekroblar ta'siri ijobiy ekanligini birinchi marta 1943 yida Gorkiy qishloq xo'jalik instituti professori R.Menekov tomonidan o'tkazilgan tajribalarda isbotlangan.

Keyingi yillarda ko'pgina mamlakatlar olimlari (Moor,Staketed, Djaks, Kunga, Xed, Vilyame, Ruzov, Lousli, Uolles va boshqalar) antibiotiklar qishloq xo'jalik hayvonlarining o'sish va rivojlanishiga yordam berishini o'tkazgan tajribalarida isbotlanmaganini qayd etadi

Belorussiyalik olimlar tomonidan tozalangan va ozukaviy biomisning yosh tovuqlarning tuxumdorligiga va juja ochib chiqishiga ta'sirini urganish uchun har kuni 1 chi guruh tovuqlariga 4500 yed kristall holdagi biomis, 2 chi guruxga ozuqaviy biomis bergan va qo'yidagi natijalarni olgan.

Yosh tovuqlar ratsioniga sof biomis va ozuqaviy biomis qushilganda olingan natijalar.

Guruxlar	Tovuq soni		120 kun mobaynida ulsani	Xar bir tovuqdan olingan tuxum	Nazorat guruxiga nisbatan %	Tuxumning urtacha ogirli (g)	Tovuqning urtacha ogirli		Juja ochish %	10 ta tuxumga harajat	
	Tajriba boshida	Tajriba oxirida					Tajriba boshida	Tajriba oxirida		Ozuqa birligi	Xazimlanadigan protein (g)
Nazorat	200	193	7	47,5	100	55,8	1692	1712	79,4	1,5	98,7
Sof biomisni olganlar	200	195	5	49,3	103,7	56,6	1700	1870	86,3	1,45	96,2
Ozuqaviy biomisni olganlar	200	198	2	52,3	110,1	56,3	1695	1900	87,6	1,37	91,7

O.A. Gavrilov (1973) o'rdaklarni burdoqilashda ozuqaviy teramesinni rasionga kiritilishining ahamiyatini o'rganib nazorat guruhiga nisbatan tajriba guruhidagi o'rdaklarni 20,; % ga kunlik o'sish olgan, suyim chiqim ko'rsatgichlarida ham ijobiy tanijalar olgan.

3.2. Chuchqalarni oziqlantirishda antibiotiklar qo'llanilishi.

Ko'pgina olimlar tomonidan o'tkazilgan tajribalar parrandachilik bilan bir qatorda chuchqalar rasioniga kiritilishi ijobiy natijalar berganligini qayt etgan.

N.I.Leonov (1962) rasionda antibiotik qabul qilingan. Chuchqa bolalari ikki oylik davrda antibiotik qabul qilmaganlariga nisbatan 1,5 -1,7 kg ga og'ir bo'lganligini ko'rsatadi.

Burdoqicha boqilgan chuchqalarda tajriba guruhida og'irlik, nazorat guruhiga nisbatan boqishning oxirida 8-10 kg ko'p bo'lgan.

Professor A.X.Sarkisov (1954) shogirtlari birgalikda birinchi marta chuchqalarni oziqlantirishda biomisen va pinisillin qo'llaganlar.

Tajriba natijasi shuni ko'rsatdiki antibiotik qabul qilingan gurux chuchqalari nazorat guruhidagi chuchqalarga nisbatan 20-40 % og'ir bo'lganligini kuzatgan.

Ye.I.Siman (1956) chuchqalarni go'sht uchun burdoqilashda biomisingning samarasi rasion tarkibiga bog'lik bular ekan. Tajribalar shuni ko'rsatganki rasion asosan don ozuqalaridan tashkil topganda biomisin yaxshi ta'sir ko'rsatgan tajriba guruhida o'sish 19,3 % ni don va kartoshkali rasionda esa 11 %ni tashkil etgan.

Antibiotiklar ozuqasini aylanishida ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi ham qayt etilgan. Bundan tashqari antibiotiklarning ta'siri rasiondagi hazmlanadigan proteinga ham bog'liq bo'lar ekan.

V.G.Drobotko (1982) tomonidan o'tkazilgan tajribalarda rasionda oqsil defitsit bo'lgan xolatlarda ham antibiotik qo'shma kunlik o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini aytadi.

Oqsil defisitini 29 % bo'lgan nazorat guruhida kunlik o'sish 300 grammni tashkil etganda, shunday defisitga ega bo'lgan rasionga biomisin qo'shilganda kunlik o'sish tajriba guruxida 600 grammni tashkil etgan.

Ye.I.Siman (1962) tamonidan berilgan ma'lumotlarda rasionda oqsil yetarli bo'lgan xolatda ham tirik vazin o'sishi rasionda oqsil yetishmasligi 40 % bo'lsa ham antibiotik qo'shilganda ham farq 3,6 kg ni tashkil etgan.

N.N.Kudin (1972) ishlab chiqarish tajribalari o'tkazib rasionga penisillin qo'shilgan uning natijalarini ko'zatadi. Nazorat gruxidagi chuchqa bolalarir tirk vazni , penisillin qo'shilgan ozuka qabul qilgan chuchqa bolalariga nisbatan onasidan ajratilgan davrda 800-1200 gr kam bo'lgan. Bundan tashkari pensilinning davolash proflaktik ishida xam foydasi borligini ko'zatadi.

O.A.Gavrilova, O.A.Chaykina va A.N.Konyaxin (1968) yosh chuchqalarni burdoqiga qo'yishda pensilin va biomitsinlarning ozuqaga tirk vazinning har 1 kg uchun 0,5-1 mg qo'shilganda yaxshi natijalar olganligini va guruhlar orasida farq 16 % ni tashkil etganligini aytadi.

I.I. Shimыgin () ma'lumotlariga ko'ra buzoqlarga sut emish davrida teromisin qo'shib berilganda vitamin A va V₁₂ ko'paygan, grizin qo'shib berilganda vitamin V₁₂ miqdorida o'zgarish bo'lmagan.

Antibiotiklar ayrim mikroorganizmlar xayotiy mahsuloti bo'lib boshqa mikroorganizimlar rivojlanishiga baktirostatik va bakteriosit ta'sir ko'rsatadi.

Har xil manbalardan olingan antibiotiklar ayrim gurux mikroorganizmlarga ma'lum ta'svir doirasiga ega bo'ladi. Xozirgi davrda 2000 tadan ortik mikroblardan, o'simliklardan va hayvonot olamidani olinadigan antibiotik moddalar mavjud. Ammo medisenada va veterinariya amaliyotida 50 xil turidan foydalaniladi. Hayvonlarning usishida sitmulyator sifatida ozuqaga qo'shiladigan 50 dan kamrok.

Antibiotiklarning hayvonlar o'sishiga sitimulyator sifatida ko'rsatadigan ta'sir mexanizimi juda ham murrakab bo'lib hozirgi kungacha batafsil o'rganilmagan.

Ozuqaviy antibiotiklar dozasi yosh hayvonlarning ovqat hazm qilish organlaridagi mavjud mikroorganizmlarning yashashini to'xtatadi xolbuki ularda ximoyasi yaxshi rivolangan.

Barcha mamlakatlarda ozuqa qo'shimchasi sifatida qo'llaniladigan antibiotiklar medisenada va veterinariyada ishlatilmaydi.

Chorvachilikda asosan ozuqaviy antibiotik sifatida grsin va basitrasindan foydalaniladi.

Grisin – oq sariq yoki mala rangdagi parashok bo'lib, gigrokskopik xususiyatga ega, suvda eriydi kormogrizin – 5 kormagrizin – 10 va kormogrizin – 40 formasida foydalaniladi.

Basitrasin antibiotiklar aralashmasi bo'lib suvda eriydi. Hayvonlarga berishda batselixina – 10, batsilxina – 20 batisilina -60 batisilina -90 basxillina - 120 foydalanadi. Parashokning rangi oq – jigar rangda. Antibiotik preparatlari omuxta yemga yoki primerkaga qo'shib beriladi.

Qishloq xo'jalik hayvonlari uchun

Antibiotiklarning omuxta yemga va premikekaga qo'shish miqdori

(toza xolda ,G)

№	Hayvonlar	1 prelliksga		1 t omuxta yemga	
		Basitrasin	Grizin	Basitrasin	Grizin
1	Emadigan va onasidan barvaqt ajralgan chuchqa bolalariga	5500	1200	55	12
2	Burdoqilanayotgan va yosh chuchqalar	2000	250	20	2,5
3	Ona chuchqalar, xryaklar, tovar xo'jaliklarida poda to'ldirish uchun yosh	2000	200	20	2,5

	chuchqalarga				
4	1 oydan 6 oygacha buzoqlar	6000	750	60	7,5
5	6-13 oylik yosh qora mollar	4000	500		
6	Yosh qo'ylar	3000	350	30	3,5
7	Burdoqidagi qo'ylar	2000	250	20	2,5
8	Yosh, parrandalar, hafta:1-12	2000	250	20	2,5
9	13-36	1000	125	10	1,25
10	Broyrlar, haftalik 1-4	1500	200	15	2,0
11	4 haftadan katta	1000	150	10	1,5
12	Tuxum beruvchi o'rdaklar, hafta 1-3	1500	-	20	-
13	3 haftadan katta 1-9	1000	200	15	2,0
14	Kurkalar, xafta 1-9	5000	200	10	2,0
15	9 haftadan kata	2000	300	50	3,0
16	G'ozldar, hafta 1-3	1500	300	20	3,0
17	4-26	2000	200	15	2,0
18	26 haftadan katta	2000	200	20	2,0

Antibiotik qo'shilgan primekesdan omuxta yemining bir tonnasiga 10 kg qo'shiladi. Naslli uchun o'stirilayotgan barcha yoshdagi parrandalarga beriladigan ozuqalarga antibiotiklar qo'shilishi mumkin emas. Katta yoshdagi qora mollarga ham antibiotigi bor premeks va omuxta yem berilmaymaydi, chunki katta qorindagi mikroorganizmlar faoliyatini tuxtadi va oshqozonda (katta qorinda hazmlanishini buzadi).

Doimiy ravishda bir xil turdagi antibiotiklardan foydalanish yosh hayvonlar o'sishiga va saqlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmaydi. Chunki ovqat

hazm qilish organlarida mikroorganizmlar o'rganib qoladi va bu antibiotikga nisbatan rezistentnost (chidamlilik) xosil qiladi. Shuning uchun o'sishni ta'minlashda va davolashda foydalanadigan antibiotklarning turlaridan foydalanish doimiy bo'lmasdan ma'lum bir muddatdan keyin boshqa biri bilan almashtirib turish zarur.

Hayvonlarga ozuqaga qo'shib berilgan yoki davolash uchun organizimga yuborilgan antibiotiklar organ va tuqmalarda to'planish xususiyatiga ega, jumladan: utda, buyrakda, sut bezida, parrandalarda skorlupa bezidan sezilarli darajada to'planish mumkin. Ayniqsa davolash uchun yuborilgan antibiotiklar buyrakda ko'p to'planadi.

Antibiotik qabul qilgan hayvonlardan olingan mahsulotga kulinariya ishlovi berilganda antibiotiklar ichida streptosin issiqqa juda bardoshliligi aniqlangan (2 soatlik qaynatishda ham parchalanmagan).

Tetraseklin sutni 70 – 90 °S da ponterizasiya qilganda parchalanib ketadi.

Ozuqabop antibiotiklardan foydalanish doimo zooveterinariya mutaxassislari nazoratida bo'lishi zarur.

A.P, Dmitrichenko (1975) antibiotiklardan ratsion kompaninti sifatida ko'prok chuchqachilida va parrandachilikda qo'llash maqsadga muvofik deb hisoblaydi. Antibiotiklar ichak mikrofloralariga sifat jihatdan ham son jihatdan ham o'zgarishlarga olib keladi.

Antibiotiklar organizimdagi yashirin ichak infeksiyasinni yo'qotishda muhim rol o'ynar ekan. Tarkibida kompleks biologik aktiv moddalarni saqlaydigan antibiotiklar suyak va tuqmalarni o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatar ekan.

Antibiotiklarning go'sht mahsulotiga ta'siri

Hayvonlarning oziqlantirishda antibiotiklarni qo'llashda o'sishni ta'minlash bilan bir qatorda ozuqalardan foydalanish koeffesentini oshiradi, burdoqilanish muddati qisqaradi. Ko'prok go'sht mahsuloti olinishi va tannarxining arzon bo'lishini ta'minlashga yordam berar ekan.

Chuchqalarni burdoqilashda oziqlanish sharoyiti salgina cheklangan bo'lsada ratsionda berilayotgan don ozuqaga antibiotik qo'shilsa kunlik o'sish yuqori bular ekan.

O'tkazilgan tajribalarda shu narsa aniqlanganki ozuqalarga antibiotik qo'shilsa yog' miqdori oshganligi ko'rsatilgan masalan: bekon uchun chuchqalarni burdoqilashda ozuqaga antibiotik qo'shilganda yog' paydo bo'lishi kuchayyadi. Ayniksa yelka qismida yog' to'planishi ko'prok bo'lib, yog'da yog' miqdori, protein va namlik kamaygan ayrim izlanuvchi tadqiqotchilar bunday o'zgarishni kuzatmagan.

O.A.Gavrilova, K.M.Solnsev, A.S.Obrazsova, N.V.Yezdakov (1957-1960) lar tamonidan o'tkazilgan tajribalarida ham ozuqalarga antibiotiklar qo'shilganda yog' miqdori qo'shilganligi ko'zatilganligi qayt etadi.

M.A.Artemichev. O.A.Gavrilova, K.M.Solnsev va S.A.Arakelyanlarning qayt etishicha pensillin ratsionga kiritilganda ter osti yog' qatlami jang'arilishi oshar ekan. Jo'jalarda va o'rdaklarda ham omuxta yemga penisellin qo'shilganda yog' jang'arilishi kuzatilgan.

Antibiotiklarning qonga ta'siri.

Antibiotiklar ta'sirini o'rgangan barcha olimlar qon tarkibidagi o'zgarishlar bo'yicha qo'yidagilarni qayd etadi: qon tarkibidagi gemotokrit, eritrosetlar soni, gemoglobin, zardobdagi oqsil, azod, mochevena, Kreatinin, yog' kislatalar, xolistrol, vitamin S, tokoferol, reboflovlin, biotin va vitamin V₁₂ lar keskin o'zgarish bo'lmagan.

Qon zardobidagi fosfataza ishqori, plazma tarkibidagi oqsilsiz azot kamaygan plazma tarkibidagi fosfaligidlar, glyukoza, folivoy, kislata miqdori antibiotiklar ta'siri natijasida oshar ekan.

Qon tarkibidagi yog', askorbin kislatasi, karotinoidlar, kalsiy, miqdori me'yorida bo'lgan. Hayvonlar ratsioniga penisillin qo'nilganda qon tarkibidagi likosidlar ayniqsa limfasidlar oshganligi globulinlar fraksiyasi kamayganligi ko'zatilgan.

Antibiotiklar qabul qilganda muskul to'qmalaridagi o'zgarish

Vitaminlardan tialin, reboflavi, neasin muskul to'qmalarida o'zgarishsiz qoladi. Nuklenin kislatasi, fosfor, ammoniy, azoti saqlanishida o'zgarish bo'lmagan, yog' va protein miqdori oshgan. Antibiotik qabul qilgan quyonlar muskul to'qmasida glikogin ko'payganligi ko'zatilgan.

Antibiotiklarning jigarga ta'siri

Jo'jalarda berilayotgan ozuqaning milliondan bir qismiga 50 yed oksitetrasiklin qo'shilgandan ineatsin. Vitamin V_{12} va quruq moda miqdori o'zgarmagan.

Penisillin qabul qilgan jo'jalarda quruq og'irlik ko'paygan protein yog' va xolitrolida o'zgarish bo'lmagan. Shunday holat striptomisin qabul qilganda ham kuzatilgan. Ko'p xolatda jo'jalarda antibiotik qabul qilinganda vitamin A ko'paygan, chuchqalarda aksincha natija olingan.

N.V.Yezdakov, D.M. Bocharov tomonidan chuchqalarda o'tkazilgan tajribalarda antibiotik qabul qilganda vitamin A va vitamin V_{12} ko'paygan. Buqachalar ratsionda xlortetrasiklin qo'shib berilganda o'zgarish vitaminlar saqlashda kuzatilmagan.

IV. VETERINARIYA ISHINI TASHKIL ETISH

Tuman veterinariya xizmatining tashkiliy tuzilishi.

Qishloq sharoitidagi tumanlar veterinariya xizmati tashkil qilingandan hududlarning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, u joylarda asosiy chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarildi.

Veterinariyada bajariladigan profiloktik, davolash, vet sanitariya va epozootixtiyaga qarshi kuraash tadbirlarining o'ndan to'qqiz qismiini tumanlarda amalga oshiriladi.

Tumandagi veterinariya xizmati tuman veterinariya bo'limi veterinariya sanatoriyasi, laboratoriyasi, xo'jaliklar, xissadorlik jamiyati, korxonalar va tashkilotlardagi veteringariya mutaxassisleri tamonidan amalga oshiriladi.

Tuman veterinariya bo'limii boshlig'i (bosh veterinariya vrachi) ularga rahbarlik qiladi.

Tumanda veterinariya ishini boshqarish O'zbekistonda Respublikasi «Veterinariya to'g'risidasigi» qonunining tuman Davlat veterinariya bo'limii rahbarlik qiladi.

Tuman Davlat veterinariya boshqarmasi mazkur tuman hokimi bilan kelishilgan holda viloyat Davlat veterinariya boshqarmasi tamonidan tayinlanadi.

Tuman Davlat veterinariya bo'limii boshlig'i tumandagi barcha veterinariya xizmatini tashkillashtiradi va boshqaradi.

Jumladan:

- Veterinariya tadbirlarini rejalashtiradi va takomilashtiradi
- Veterinariya xizmati hodimlarining faoliyatini takomillashtiradi.
- Kadrlarni tiklaydi va tavsiya etadi.
- Veterinariya xizmatini moddiy va man'viy ta'minotini boshqaradi.
- Chorvachilikning veterinariya sanatoriya madaniyatini oshiradi.
- Tumanda hayvonlarni so'yish, xom ashyo tayyorlash punktlari faoliyatini nazorat qiladi.
- Davlat veterinariya – sanitariya nazoratining o'tkazadi.

Veterinariya bo'limii borshlig'i veterinariya sanitariya xizmatlarini ishga qabul qiladi va ishdan bo'shatadi.

Uchastka veterinariya shifoxonasi.

Davolash – profilaktika muassasasi hisoblanadi va u tegishli tumanning bir qismida hayvonlarning (parranda, baliq va asalarilarning ham qo'shib) kasalliklariga qarshi chora va boshqa veterinariya tadbirlarini takomilashtiradi hamda amalga oshiradi. Uning faoliyat hududi tuman veterinariya bo'limining bug'ini bilan aniqlanadi. Qaysi unda shifoxonaga berkitilgan xo'jalik va aholii punkitlari sanab o'tiladi.

Tasdiqlangan namunaviy jadvalga asosan uchastka veterinariya shifoxonasida qo'yidagi shtamlar mavjud bo'ladi:

Ikkita veterinariya vrachi, ulardan biri kasalxona mudiri, ikkita veterinariya feldsheri va 1-2 ta xizmat qiluvchi hodimlar.

Kasalxonada veterinariya vrachlari va feldsherlarini bo'lishi ularga hayvonlarning kasalliklariga qarshi kurashish stansiyalariga o'xshash ko'plab ishlarni amalga oshirish imkoniyatini (faqat kichik yo'lamda) beradi.

Uchaska shifoxonasini saqlash va uning veterinariya tadbirlarini o'tkazish uchun ketadigan harajatlari. Veterinariya bo'limining buyujet mablag'lari va kunlik xizmat ko'rsatish hisobidan qoplanadi.

Uchastka veterinariya shifoxonasi kerakli texnika vositalari bilan ta'minlanadi.

Unda maxsus mashinalar:

«Tez veterinariya yordami» Veterinariya ambulatoriyasi, shuningdek ot arava (ulov) bo'lishi kerak.

Shifoxona mutaxassisilariga jamoa shirkat va boshqa xo'jaliklarda ularning profilaktik, epizootiyaga qarshi va veterinarii sanitariya choralarini tashkillashtirish va o'tkazish nazorat qilish, kerak bo'lgan taqdirda bu masalalar bo'yicha ularga ko'rsatmalar berish huquqi berilgan shifoxona belgilangan tarkibda veterinariya kuzatuv xizmatlarini berish, go'sht – sut va boshqalarning veterinariya – sanitariya ekspertizasini o'tkazish huquqiga ham ega. Uchastka

veterinariya shifoxonasi bergan shtamni va uzining nomi ko'rsatilgan dumaloq muhirlarga ega.

Veterinariya uchastkasi. Davlat veterinariya tarmog'ining veterinariya davolash muassasasi g'isoblanadi.

Tuman veterinariya bo'limining buyrug'iga asosan hayvonlarga veterinariya xizmatini ko'rsatish uchun unga ma'lum hudud berkitiladi. (xo'jaliklar va aholi punktlari) mavjud nizomda uning xizmat doirasidagi chorvaning muvaffiqiyatli veterinariya tadbirlarini o'z vaqtida o'tkazish javobgarligi yuklatilgan.

Namunaviy jadvaldagi shtatda asosan veterinariya uchastkasining shtatida veterinariya vrachi (uchastka mudiri) veterinariya feldsheri, veterinariya sanitori agar ot ham bo'lsa otbaqar ham bo'ladi.

Veterinariya uchastkasi hayvonlarining kasalliklarga qarshi kurash stansiyasi qarmog'ida bo'lib mablag' bilan ta'minlanadi. Veterinariya uchastkasi burchak shtamini va o'zining nomi ko'rsatilgan dumaloq muhirlarga ega.

V. EKOLOGIK MUAMMOLARNING YORITILISHI VA HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI

Xozirgi kunda ekologiyani asrash, global muammolardan biri xisoblanmoqda. Shuning uchun tabiatni muxofaza qilishga katta e'tibor berilmoqda. Jumladan, Respublikamizda xam ekologiyani buzilishini oldini olish tabiatni asrash, tabiat boyliklaridan nematlaridan extiyotkorona foydalanish maksadida axamiyatga ega katta ishlar kilinmokda.

Xar kandy davlatning mavkeyi, uning axolisining farovonligi, turmush tarzining yaxshi bulishi, odamlarining sog'lom xayot kechirishi, uzoq umr kurishi, farzandlarining sog'lom tugilishi, sog'lom voyaga yetishi va yashashi, xar xil odamlar va xayyovonlarga xos bulgan kasalliklarning xam tarkalishi tabiat, ekologiya bilan boglik va shu davlatda tabiatni muxofaza qilishning qay darajada yulga qo'yilganligiga bog'liq.

Mamlakatimizda bu masalalarga albatta mustakillikka erishganimizdan sung katta e'tibor berilmokda.

Respublikamizda tabiatni muxofaza qilish tugrisida konunlar. Karorlar qabul qilindi va bu qonun , qarorlarning ijrosi ta'minlandi.

Jumladan O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining 50,54,55 va 100 - moddalarida fuqarolarning tabiatni muxofaza qilishning g'uquqiy asoslari belgilab qo'yildi.

Konstitusiyamizning 50-moddasida "Fuqarolar atro-muxitga nisbatan extiyotkorona munosabatda bulishiga majburdirlar"deb yozilgan.

Konstitusiyamizning 54-moddasida ""Mulkdor mulkiga o'z hohishiga egalik qiladi. Undan foydalaniladi va uni tasarruf etadi. Mulkdan foydalanishda ekologik muxitga zarar yetkazmasligi fukarorlar, yuridik shaxslar va davlatning xukuklarini xamda qonun bilan qo'riklanadigan manfaatlarini buzmasligi" shart deb yozib kuyilgan.

Konstitusiyamizning 55-moddasida esa "Yer osti boyliklari. Suv, usimliklar va hayvonot dunyosi xamda boshqa tabiiy zaxiralar umum milliy boyliklar

ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muxofazasidadir” yozib qo’yilgandır.

O’zbekistonda tabiatni muxofaza qilish siyosatini va nazoratini, qonunlarini, O’zbekiston Respublikasining Oliy Majlisi ishlab chiqadi. Bu konunlar ijrosini Vazirlar Maxkamasi amalga oshiradi.

Mehnat xavfsizligi ishlarini tashkil etishdagi mutaxassis va rahbar shaxslarning huquq va vazifasi. Korxonalar ma’muriyati va muxandis-texnik xodimlarining asosiy vazifalari mehnat haqidagi qonunlar majmui hamda «Xavfsizlik yo’llari va ishlab chiqarish sanitariyasi qoidalari» bilan belgilanadi. Ishlab chiqarishda shikastlanish va kasb kasalliklarini kamaytirish hamda ularning oldini olishga oid mehnat muhofazasi bo’yicha ishlarni amalga oshirish, tadbirlariga umumiy rahbarlik hamda bu ishga javobgarlik xo’jalik rahbari, uning o’rinbosari - bosh muxandis zimmasiga yuklatiladi.

Xo’jalik rahbari - ishlab chiqarishda shikastlanish va kasb kasalliklarining oldini oluvchi tashkiliy texnik tadbirlarni rejalashtirishga, mablag’ bilan ta’minlashga, shartnoma bitimlari talablarini bajarishga, mehnat va dam olish tartibi, hamda ayollar va o’smirlarga talab darajasidagi ish bilan ta’minlashga, kasaba uyushmasi texnik nazoratchilari va jamoatchi nazoratchilar hamda mahalliy kasaba uyushmasi qo’mitasi komissiyasining mehnat muhofazasiga doir buyruqlarini bajarishga, ishlar va kasblarning ayrim turlari uchun xavfsizlik yo’llari bo’yicha yo’riqnomalarni tasdiqlashga, ishchi-xizmatchilarni o’z vaqtida amaldagi me’yorlarga muvofiq korjoma, maxsus poyabzal, yakka tartibdagi himoya vositalari va maxsus oziq-ovqatlar bilan ta’minlashga majbur.

Bosh muxandis - hamma sexlar va bo’linmalar boshliqlarining xavfsizlik yo’llari hamda ishlab chiqarish sanitariyasiga doir qonun chiqaruvchi me’yorlar va qoidalarni bajarishlarini muntazam ravishda nazorat qilib borish, xavfsizlikni ta’minlash bo’yicha yo’riqnomalar ishlab chiqish, ukuv urganish ishlarini nazorat qilish, xodimlarni davriy tibbiy ko’riqdan utishlarini, xavfsiz ishlash usullarining ommaviy tadbiriq qilinishini, xavfsizlik to’g’risida oid plakatlar va ogohlantiruvchi yozuvlar tayyorlanishini nazorat qilish, kasaba uyushmasi

tashkiloti bilan birgalikda ishlab chiqarish sanitariyasi va texnika xavfsizligiga oid ishlarning holatini tekshirish, belgilangan muddatlarda ishlab chiqarishda ro'y bergan shikastlanish to'g'risidagi hisobotlarni, mehnat sharoitini sog'lomiashtirishga ajratilgan mablag'larning sarflanishini nazorat qiladi.

Bosh mexanik, energetik - barcha turda inshootlar va turli uskunalarni hamda bosim ostida ishlaydigan qurilmalarni o'z vaqtida texnik tekshiruvdan o'tkazish va reja asosida tuzatishlarning to'g'ri tashkil etilishi hamda o'z vaqtida o'tkazilishiga, shuningdek, tuzatish ishlarining xavfsiz bajarilishiga, nazorat qilishga mas'ul.

Mehnat muhofazasi muxandisi - mehnat muhofazasi, xavfsizlik yo'llari va ishlab chiqarish sanitariyasiga doir ishlarni tashkil qilishga hamda barcha me'yoriy hujjatlar ishlab chiqishga va amalga joriy qilinishi nazorat qilishga javobgar shaxsdir.

Xavfsizlik masalalari bo'yicha muxandis bevosita korxonaning boshlig'i va bosh muxandisga bo'ysunadi. U o'z ishini mahalliy kasaba uyushmasi qo'mitasi, mehnat muhofazasi bo'yicha komissiya, shuningdek, mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sanoat-texnik nazoratchilari bilan hamkorlikda amalga oshiradi.

VI. XULOSA VA TAKLIFLAR

Antibiotiklarning turlari va chorva hayvonlarining organizmiga ko'rsatadigan ta'siri ustida olib borilgan ko'plab olimlar tamonidan o'tkazilgan tajribalar natijasiga asoslanib e'lon qilinadigan maqolalar va darsliklardagi ma'lumotlarni o'rganib, taxlil qilib qo'yidagilarni xulosa qilish mumkin.

1. Chorvachilikda hayvonlar mahsuldorligini oshirishda antibiotiklarning qo'llnilishi fanning keyingi yillarda erishgan yutuqlaridan biri hisoblanadi.
2. Antibiotiklarning ozuqa rasioniga qo'shishi ovqat hazm qilish organlari bo'lishining va boshqa turdagi kasalliklar oldi olinadi, o'limni 2-3 marotaba kamaytiradi.
3. Hayvonlar rasioniga kam miqdorda antibiotiklarning qo'shilishi ishtaxani ochadi, ozuqalardan foydalanishni oshiradi, bo'rdoqiga boqiladigan hayvonlarda 20-25 kunga parrandalar 10-15 kungacha boqish muddatini kamaytirish imkonini beradi.
4. Antibiotiklardan foydalanish hayvonning o'sishga va ozuqalardan foydalanishga ijobiy ta'sir ko'rsatib, umumiy oziqaga bo'lgan talabni va oqsilga bo'lgan talabni me'yor asosida tuzilgan talabga nisbatan 5-10 % ga kamaytiriladi.

Ayrim holatlarda antibiotiklardan ozuqaga antibiotiklarning qo'shilishi eng zaruriy o'rinalmashmaydigan antibiotiklardan lizin, metlenin, tritofonlardan samarali foydalanishni ta'minlar ekan.

Antibiotiklardan foydalanish go'shtga salbiy ta'sir ko'rsatmasdan ayrim holatlarda yaxshilaydi vitamin A va V₁₂ ning yog'ning ko'payishiga, suvning birmuncha kamayishiga yordam beradi.

Antibiotiklarning organizmga ko'rsatadigan ta'siri mexanizimi to'g'risida ko'plab bir-biriga qarama-qarshi fikrlar bildirilgan bo'lsada, qayt etilgan asosda xulosalar chorvachilikda antibiotiklardan foydalanish faqatgina ijobiy ekanligini ko'rsatadi.

VII. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I.A “Shaxsiy yordamchi, dehqon va fermer xo’jaliklarida chorva mollarini ko’paytirishni rag’batlantirish chora tadbirlari to’g’risida” gi O’zR Prezidentning PK 308-qarori, 2006 yil 23mart.
2. Karimov I.A “ Shaxsiy yordvmchi dehqon va fermer xo’jaliklarida chorva mollarini ko’paytirish rag’batlantirish kuchaytirish hamda chorvachilik mahsulotlarini ishlab chikarishni kengaytirish borasidagi qo’shimcha chora-tadbirlari to’g’risida” gi O’zbekiston Respublikasi Prezidentining PK-842-sonli qarori. Toshkent.-2008 yil 21 aprel.
3. Karimov I.A Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent. “O’zbekiston” 2008.
4. Karimov I.A Jahon moliyaviyg’ iqtisodiy-inqrozi. O’zbekiston sharoitida, uni bartaraf etishning yo’llari va choralari. Toshkent. “O’zbekiston” 2009
5. Karimov I.A Barcha reja va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish,xalqimiz farovonligini oshirishga xizmat qiladi.2010 yilda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2011 yilga mo’ljallangan eng muhim ustivor yo’nalishlarga bag’ishlangan O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining majlisdagi ma’ruzasi. Toshkent.2011.21 yanvar “Turkiston” gazetasini 2011 yil 22 yanvar 7soni.
6. Azizova S.S. “Farmakologiya” 1994 yil. Darslik
7. Azizova S.S. “Farmakologiya” 1994 yil.
8. Buzlama V.S. Mesherepov “Ferrokolin” “Pri profilaktike alimentarnoye porosat” Jurnal Veterinariya ;3 Moskva 1997 goda
9. Violin B.V. “Ximioterapiya pri bakterialnyx bolezney porosyat” Jurnal Veterinariya №4 2001 goda
- 10.Videnii V.N. «Antibiotiki i antiseptiki v apparaturnoy xirurgii» Jurnal Veterinariya №9 Moskva 2004 goda
- 11.Dereliyen «Sovremennyye vzglyady na antibiotikoterapiyu boleznyx jivotnyx» Jurnal Veterinariya №1

12. Zaryakova O.G. «Effektivnost i postoyannost patriosina pri stressы» Jurnal Veterinariya №5 Moskva 2003
13. Maslovskiy K.S. «Veterinariya biologicheskaya otsepka vysoko aktivnykh form biovitamina » Jurnal Veterinariya №4 Moskva 1997
14. Mozgov I.Ye. «Farmakologiya» uchebnik Moskva 1978 g
15. Mozgov I.Ye. «Farmakologiya» uchebnik Moskva 1985 g
16. Mozgov I.Ye. «Farmakologiya» uchebnik Moskva 1989 g
17. Puzach L.V. «Mikroflora tiuyevarijelnogo trakta i produktivnost porosat pri primeneniye vitaminov gruppy «V» Jurnal Veterinariya №8 Moskva – 1997 g
18. Воронин N.M «Effektivnoye fedstva dlya profilaktike i lechenii jeludochnokiyechnykh bolezney telyat» Jurnal Veterinariya 1998 g
19. Panzurkin V.I. «Primeneniye anpiosina v veterinariya» Jurnal Veterinariya №6 2003 g.
20. Pimofiyev B.A. «Novyye protivochisochnoye sredstva v veterinariye» Jurnal Veterinariya № 10 Moskva 1997 g.
21. Sulaymonov A.G. «Eksperimentalnoye i klinicheskaya farmakologiya lenamika» Jurnal Veterinariya №12 Moskva 2003
22. Spravochnik «Lekarstvennyye sredstva» Moskva 1990 g.
23. Klyuyev M.A. «Tabobatda ishlatiladigan dori - darmonlar» Toshkent 1995 y.
24. Veterinariya ensiklopediya. Moskva 1979 g.
25. A.S.Belekova va boshqalar Vliyaniye belkovo-vitaminogo premiksa na kachestvo korovyego moloka J.Zootexniya
26. A.P.Korbokov va boshqalar Sravnitel'naya effektivnost skarmlivaniya korovam senaja raznoy texnologii zagotovki . J. Zootexniya 2005 №2
27. Krasil'nikov N.A. Vliyaniye antibiotikov na rost jivoatnykh. Vitik selkoxozyaystvennoy nauki 1957 №2
28. Mazgov I.Ye., Chaykina O.A. Nekotariye itogi primeneniya antibiotikov v svinovedstve svinovodsetvo №2
29. Mazgov I.Ye. Stimulyatory rosta jivotnykh M.1960

30. Grezin V.F. Primneniye antibiotikov pri vyrashivate telyat. Jivotnovadstvo №7 1958
31. Solnshyev K.M. Antibiotiki v kormleniye selskoxozyaystvennykh jivotnykh minks 1960
32. Dmitrochenko A.P. Kormleniye s/x jivotnykh M.1975
33. Yermoleva Z.B. Antibiotiki kak stimulyator rosta. Antibiotiki №4 1956
34. Lsonov N.I. va boshqalar Antibiotiki v jivotnovodstve selxoziiizdat – 1962
35. Ariyemichev M.A
36. Gavriyuva O.A. Primneniye antibiotikov kak faktor uvelecheniya proizvodstva myasa. M.1958
37. Solnsev K.M. Primneniye xlortetrakiklina pri otkarme svinoy na rasine s nizkim soderjapism belka Svinovodstvo №1 1959
38. Anisimov I.N. rezervы povsheniya produktivnosti jivotnovodstva Veterinariya № 11 1980
39. Sarkisov A.X. Antibiotiki i ix primneniye v jivodnovodstve. Jivotiovodstvo №9 1956
40. Simon K.I. Ispolzovaniye antibiotikov pri myasnom otkorme sviney, Jurnal Svinovodstvo № 1 1966
41. Web-sayt: www.Vetas.uz E-mall: zooveterinariya+bail.ru

INTERNET MA'LUMOTLARI